

**West-Friese
Archeologische
Rapporten 139**

Een stolp uit 1860/1861

Archeologisch onderzoek op het perceel Oosterblokker 85
in Oosterblokker, gemeente Drechterland

A. de Gast & D.M. Duijn
Met een bijdrage van W. Stellingwerf

Een stulp uit 1860/1861

**Archeologisch onderzoek op het perceel Oosterblokker 85 in
Oosterblokker, gemeente Drechterland**

A. de Gast & D.M. Duijn
Met een bijdrage van W. Stellingwerf

Colofon

West-Friese Archeologische Rapporten 139

Titel	Een stulp uit 1860/1861 Archeologisch onderzoek op het perceel Oosterblokker 85 in Oosterblokker, gemeente Drechterland
Uitvoerder	Archeologie West-Friesland
Auteur	A. de Gast (KNA archeoloog, Archeologie West-Friesland) D.M. Duijn (KNA archeoloog, Archeologie West-Friesland)
Met een bijdrage van	W. Stellingwerf (junior materiaalspecialist anorganisch materiaal, Archeologie West-Friesland)
Redactie	D.M. Duijn B.C. ter Steege (senior KNA archeoloog, Archeologie West-Friesland)
Veldwerk	B.C. ter Steege G. van den Berg (senior KNA archeoloog, Plaats Relict) M. Kossen (veldtechnicus, Archeologie West-Friesland) O. Ooievaar (veldmedewerker, Archeologie West-Friesland)
Vondstverwerking & dataverwerking	M. Kossen (veldtechnicus, Archeologie West-Friesland)
Determinatie	Keramiek & metaal: W. Stellingwerf Dierlijk bot: J. van Leeuwen (KNA specialist archeozoölogie, Buro de Brug)
Botanisch onderzoek	A.L. de Sitter-Homans (vrijwillig botanisch specialist)
GIS/kaartmateriaal	M. Kossen/A. de Gast
Fotografie objecten, bewerking afbeeldingen & opmaak	F.C. Schinning (KNA archeoloog, Archeologie West-Friesland)

© Archeologie West-Friesland 2019

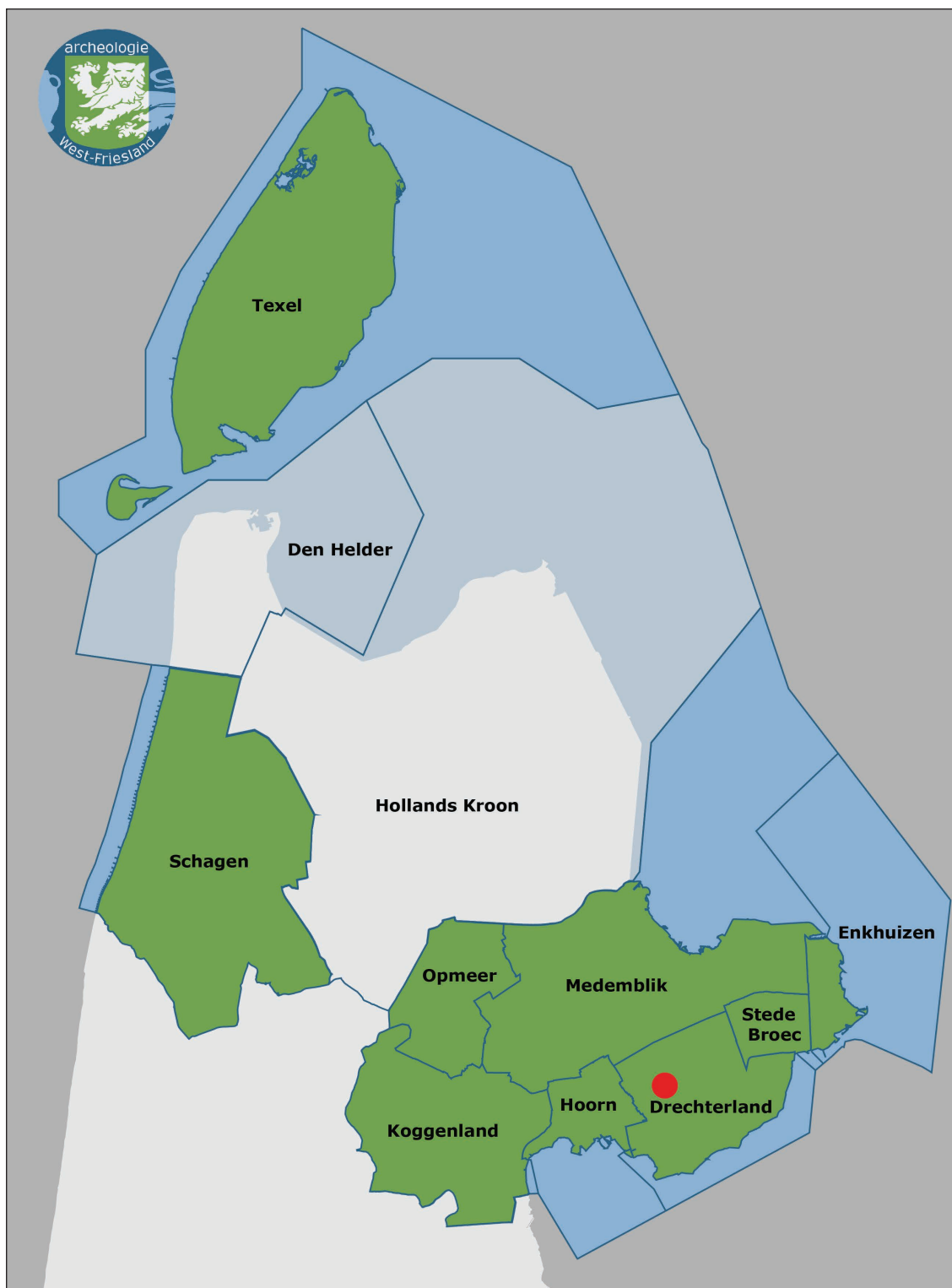
Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, film, fotokopie, digitaal of geautomatiseerd systeem zonder voorafgaande toestemming van de copyrighthouders en de auteur.

De uitgever heeft de inhoud met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Ondanks deze zorgvuldigheid kunnen gegevens zijn veranderd of onjuist zijn weergegeven.

Administratieve gegevens

Project/locatie	Oosterblokker 85, Oosterblokker, gemeente Drechterland
Projectnummer	462
Landelijk registratienummer	4568947100
Centrale coördinaten	x: 137.063 y: 520.343
Datum rapportage	Oktober 2019
Datum veldonderzoek	Oktober 2017
Bevoegde overheid	Gemeente Drechterland
Archeologisch deskundige	C.M. Soonius
Beheer en plaats projectdocumentatie	Provinciaal Depot Noord-Holland
Opdrachtgever	Dhr. A. Wever
Opdrachtnemer	Archeologie West-Friesland
Status	Goedgekeurd door het Bevoegd Gezag

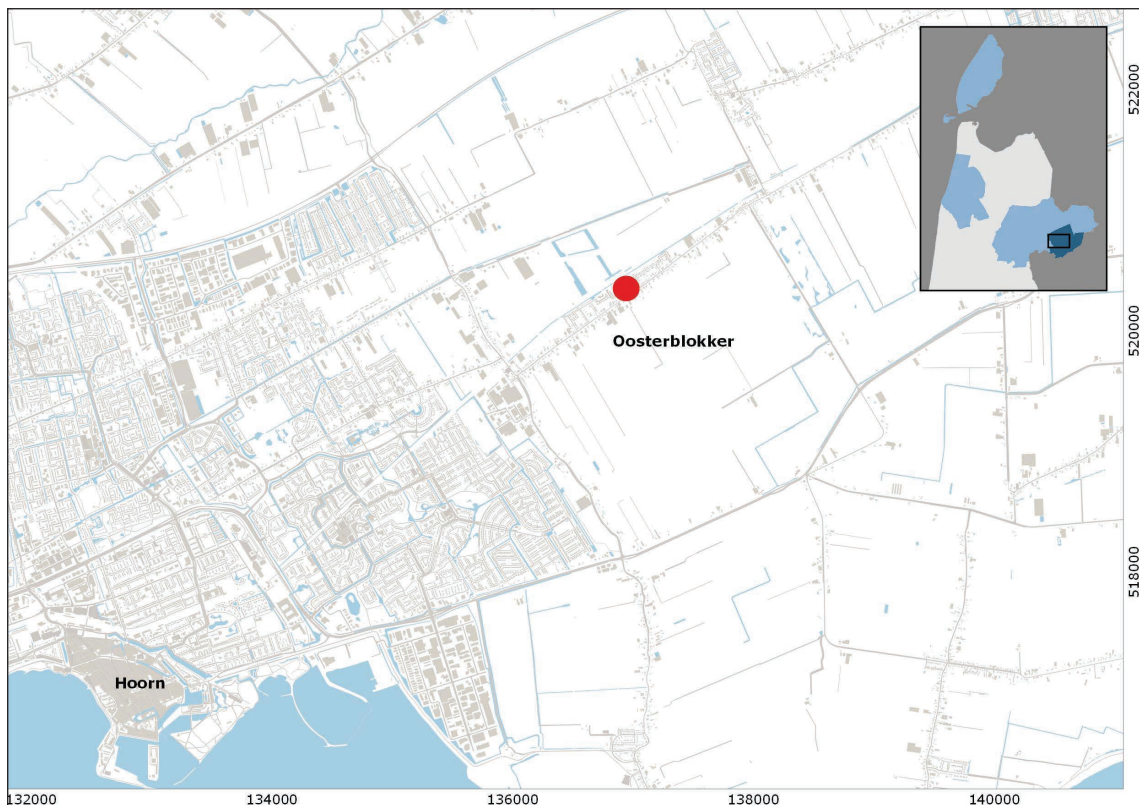

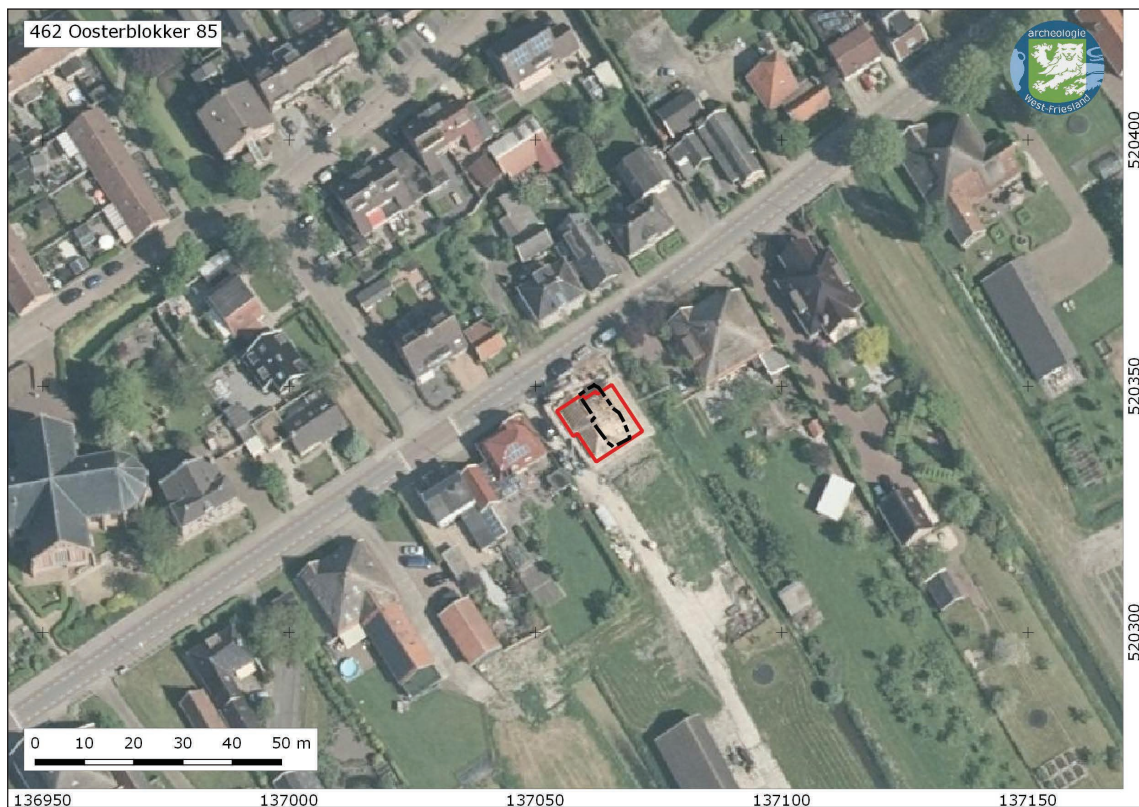
Afb. 1. De onderzoekslocatie binnen de gemeente Drechterland in West-Friesland (rode stip). Op de kaart is het gemeentelijke samenwerkingsverband Archeologie West-Friesland weergegeven.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	9
2. De onderzoekslocatie	10
2.1 Geologie en landschap	10
2.2 Historische ontwikkeling plangebied	11
2.3 Historische gegevens stolpboerderij (D.M. Duijn)	13
2.4 Bouwhistorische opname stolpboerderij (D.M. Duijn)	17
2.4.1 Plattegrond en exterieur	18
2.4.2 Interieur	20
2.4.3 Vierkant	22
3. Doel en methode van het onderzoek	27
3.1 Onderzoeksopdracht	27
3.2 Methode	28
4. Resultaten archeologisch onderzoek	29
4.1 Bronstijd	29
4.2 Middeleeuwen	30
4.3 Nieuwe Tijd	33
4.3.1 Overig vondstmateriaal (W. Stellingwerf)	36
5. Conclusie en beantwoording onderzoeksvragen	38
5.1 Conclusie	38
5.2 Beantwoording onderzoeksvragen	39
Literatuur	41
Kaartbijlagen	
Bijlage 1 – Fase 1	43
Bijlage 2 – Fase 2	45
Bijlage 3 – Profielen	47
Determinatielijsten	
Bijlage 4 – Determinatielijst keramiek en bouwkeramiek (W. Stellingwerf)	49
Bijlage 5 – Determinatielijst dierlijk bot (J. van Leeuwen)	51

Afb. 2a. De onderzoekslocatie (rode stip) op een topografische kaart.

Afb. 2b. Het plangebied (rode lijn) en de proefsleuf (zwarte stippellijn) op het perceel Oosterblokker 85 te Oosterblokker op een luchtfoto.

1. Inleiding

Op 16 oktober 2017 is door Archeologie West-Friesland een inventariserend veldonderzoek door middel van een proefsleuf uitgevoerd aan de Oosterblokker 85 in Oosterblokker, gemeente Drechterland (afb. 1 en 2). Het onderzoek vond plaats ten behoeve van de sloop van een 19de eeuwse stolpboerderij en de geplande nieuwbouw. De nieuwbouw bestond uit een stolp van circa 12 bij 13 meter die werd gefundeerd op heipalen. Voorafgaand aan de sloop en opgraving is de 19de eeuwse stolp bouwhistorisch onderzocht. Daarnaast is een veldtoets uitgevoerd om de hoge archeologische verwachting te toetsen. Uit de drietal boringen die tijdens de veldtoets waren gezet bleek dat binnen het plangebied archeologische resten verwacht konden worden uit de Middeleeuwen (12de – 15de eeuw) en Nieuwe Tijd (16de – 18de eeuw).¹ Vervolgens zijn in het Programma van Eisen (PvE) de onderzoeksdoelen en –methoden opgesteld voor het proefsleuvenonderzoek dat daarna is uitgevoerd.² De opdrachtgever van het archeologische onderzoek is dhr. A. Wever.

De projectleider tijdens het veldwerk was senior KNA archeoloog B.C. ter Steege. De andere leden van het veldteam waren senior KNA archeoloog G. van den Berg, KNA archeoloog/veldtechnicus M. Kossen en archeologisch medewerker O. Ooievaar. Het vondstmateriaal is grotendeels gedetermineerd door archeoloog en junior materiaalspecialist W. Stellingwerf. Het dierlijk botmateriaal is uitgewerkt door archeoloog J. van Leeuwen. De uitwerking van het onderzoek is uitgevoerd door KNA archeoloog A. de Gast.

In dit rapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek op het perceel Oosterblokker 85 in Oosterblokker weergegeven. De rapportage bestaat uit twee delen. In het eerste deel worden de (bouw)historische gegevens met betrekking tot het onderzoeksterrein en de directe omgeving uiteengezet. In het tweede deel worden de aangetroffen sporen en het verzamelde vondstmateriaal geanalyseerd.

Afb. 3. Archeologen van Archeologie West-Friesland steken het oostprofiel af.

1 Duijn/Soonius/Bartels 2017.

2 Ter Steege 2017.

2. De onderzoekslocatie

2.1 Geologie en landschap³

Tot circa 3800 voor Chr. was West-Friesland vrij toegankelijk voor de zee. De toenmalige kust bestond voornamelijk uit zandige wadplaten waartussen een groot aantal west-oost georiënteerde geulen lag. Meer landinwaarts gingen de zandige platen over in lagunes waarin klei werd afgezet. Een groot deel van West-Friesland lag in dit lagunaire gebied.⁴ De sedimenten die in deze periode zijn afgezet, worden gerekend tot de oudste afzettingen van de Beemster Afzettingen (voorheen Calais II en III, tegenwoordig: Laagpakket van Wormer).

Rond 3800 voor Chr. ontstonden aan de kust van Noord-Holland op de zandige wadplaten strandwallen die de kust langzaam afsloten. De zee kon vanaf deze periode alleen nog via enkele zeegaten in het achterland doordringen. Via het zeegat van Bergen drongen getijdengeulen West-Friesland binnen. Buiten de invloedssfeer van deze geulen vond geen sedimentatie plaats en vormde zich veen. Binnen de invloedssfeer van deze getijdengeulen vond afzetting van zand en klei plaats. Het grovere, zandigere materiaal sedimenteerde in en direct naast de geul. Het lichtere en kleiiger materiaal werd bij overstromingen verder van de geul afgezet.

Tussen 3800 en 1400 voor Chr. verlegden de getijdengeulen enkele malen hun loop, waardoor de ondergrond van West-Friesland een zeer ingewikkelde opbouw heeft. Deze opbouw, en de geologische geschiedenis, is door De Mulder en Bosch ontrafeld en systematisch beschreven. Volgens deze reconstructies heeft Enkhuizen in een kweldergebied gelegen. De mariene afzettingen die in Enkhuizen direct onder de bouwvoor liggen behoren tot het Laagpakket van Wormer. Grote getijdengeulen zijn vermoedelijk niet actief geweest. Buiten de actieve delen van het zeegat vond veengroei plaats (behorend tot het Hollandveen Laagpakket).

Rond 1500 voor Chr. sloot het zeegat van Bergen en werden de geulsystemen in West-Friesland minder actief. Na het droogvallen van de geulen vond als gevolg van differentiële inklinking van de verschillende afzettingen een omkering (inversie) van het reliëf plaats. De aanvankelijk laaggelegen kreekbeddingen en oevers zakten minder in dan de aanvankelijk hooggelegen kwelders.

Buiten de actieve geulen had vanaf circa 3800 voor Chr. in heel West-Friesland continu veenvorming plaatsgevonden, waardoor grote veenkussens waren ontstaan. Op het moment dat de laatste actieve geulen verlandden, verdwenen ook deze onder een dik pakket veen. Op en rond de veenkussens waren alleen nog kleine veenstroompjes actief. Deze voerden het water uit de veenkussens af naar lager gelegen delen.

De bewoning in West-Friesland in de Midden- en Late-Bronstijd (1500 tot 800 v. Chr.) concentreerde zich op de flanken van deze geulruggen en op de kwelders.⁵ Door toenemende vernatting werd West-Friesland rond 800 v. Chr. verlaten. Tot het ontstaan van de handelsplaats Medemblik omstreeks 700 n. Chr. was het gebied vermoedelijk onbewoond.⁶

In de Middeleeuwen was West-Friesland bedekt met een dik veenpakket. Door het ontstaan

³ Tekst uit Schrickx 2019.

⁴ De Mulder/Bosch, 1982.

⁵ IJzereef/Van Regteren Altena, 1991; Roessingh/Lohof, 2011.

⁶ Besteman 1990, 107.

van de Zuiderzee in de 11de en 12de eeuw werd de invloed van de zee aan de oostzijde van Noord-Holland aanzienlijk groter: de zee sloeg grote stukken land langs de kust weg en de Hollandse binnenmeren ontstonden. Het ontstaan van de Zuiderzee, gecombineerd met een gemiddelde stijging van de temperatuur, zorgde voor een natuurlijke ontwatering van het West-Friese veenpakket en gunstige condities voor ontginning. De eerste ontginningen in West-Friesland dateren uit de 8ste eeuw en vonden plaats rond Medemblik. Van de 10de tot en met de 12de eeuw werd het overige deel van West-Friesland ontgonnen. Het gebied werd geschikt gemaakt voor bewoning en landbouw door op systematische wijze sloten door het veen heen te graven, waardoor het veen ontwaterde. Door de ontwatering oxideerde het veen en klonk het veenpakket in, met een geleidelijke daling van het maaiveld als gevolg. Het land werd hierdoor kwetsbaar voor inbreuken van de zee en overstromingen.⁷ De bewoners van West-Friesland probeerden dit gevaar te verkleinen door dijken aan te leggen. Deze verschillende losse dijken werden met elkaar verbonden, waardoor West-Friesland vanaf circa 1250 werd beschermd door één lange dijk: de Westfriese Omringdijk. Deze dijk is in de eeuwen hierna nog diverse malen doorgebroken, waardoor land afsloeg en klei en zand werd afgezet. De loop van de Omringdijk is in de loop der eeuwen sterk gewijzigd. Door het verdwijnen van het voorland (het land dat voor de dijk lag) verzwakte de dijk, waardoor deze op een groot aantal plaatsen moest worden teruggelegd door middel van inlaagdijken. De huidige Omringdijk bevat hierdoor slechts in een aantal dijkvakken nog de originele 12/13de-eeuwse kern.⁸

Om het gebied binnen de Omringdijk droog te houden moest dagelijks water in zee worden geloosd. In eerste instantie gebeurde dit tijdens eb via spuisluizen in de dijk. Door de aanhoudende daling van het maaiveld was dit na verloop van tijd niet meer mogelijk. De introductie van de poldermolen in Holland in het begin van de 15de eeuw was een antwoord op dit probleem. De oudste vermelding van de watermolen aan het eind van de Holenweg bij de Westfriese Omringdijk (nu locatie Willemsweg) dateert uit 1483.⁹ Wanneer deze molen is gebouwd, is onbekend. Het gebied van Zwaag waterde via deze molen af op de Zuiderzee.

2.2 Historische ontwikkeling plangebied¹⁰

Het plangebied ligt binnen de historische kern van Oosterblokker, een terrein van hoge archeologische waarde (monumentnummer 14871). Het historische lint is een binnenwaterkerende kade van hoge historisch-geografische waarde (CHW-code: WFR210G). De kade lag dwars op de verkaveling. Door de hogere ligging werden dergelijke kaden vaak als weg gebruikt en ook nu nog is deze dijk als weg herkenbaar. Ook fungeerden de dijken vaak als ontginnings- of bewoningsas, zoals bij Oosterblokker. De oudste bewoning langs het dorpslint van Oosterblokker dateert waarschijnlijk uit de 12de eeuw.

Een beeld van de bewoning van Oosterblokker verkrijgen we pas voor het eerst in de 17de eeuw, uit welke periode de oudste relatief nauwkeurige plattegrond dateert. Op de kaart van Johannes Dou (gemaakt rond 1651-1654) is rondom de kerk (Hervormde kerk, nu Cultureel Centrum Pancratius) bebouwing te zien (afb. 4). De huidige kerk is een éénbeukige kerk, gedeeltelijk uit de 15de en deels uit de 16de eeuw, met een toren van rond 1450.

7 Besteman 1990, 93-96.

8 Boon 1991, 78-114.

9 Schrickx 2010, 50-51.

10 Tekst uit J.T.Verduin & M.H. Bartels, Archeologische Quickscan.

Afb. 4. Uitsnede van de kaart van Dou uit 1651-1654 (collectie WFA). De locatie van het plangebied bevindt zich globaal binnen de rode cirkel. Het perceel was in deze tijd bebouwd, maar onzeker is waar dit huis op het perceel stond.

Afb. 5. De ligging van het plangebied Oosterblokker 85 (blauwe stippellijn) op een uitsnede van de Kadastrale Minuut uit 1824.

Rondom het plangebied is een aaneengesloten rij huizen te zien. Het valt niet te zeggen of het om langhuizen of stolpboerderijen gaat. Het plangebied, Oosterblokker 85, lijkt op de kaart bebouwd te zijn.

Op de eerste Kadastrale Minuutkaart van 1824, een gedetailleerde kaartopname van de percelen, ontbreekt bebouwing binnen het plangebied (afb. 5). Volgens de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel van het kadaster was het perceel in 1832 gebruik als weiland (perceel A205).

2.3 Historische gegevens stolpboerderij

Uit het archief van het kadaster blijkt dat in 1860/1861 een stolpboerderij op het perceel is gebouwd. Dit is de boerderij die in 2015 is afgebroken. Dit is de stolp die in 2017 is afgebroken. Opdrachtgever voor de bouw was boer Jan Hofman. Uit de hulpkaart van het kadaster blijkt dat de stolpboerderij bij de bouw nog niet was voorzien van een 'staart' (verlengstuk stal) aan de achterzijde (afb. 6). De darsdeur bevond zich bij de bouw al aan de achterzijde, op dezelfde plek als tot 2017 het geval was. Schuin achter de boerderij stond een schuur.

Afb. 6. Hulpkaart van het kadaster uit februari 1861.

Afb. 7. Hulpkaart van het kadaster uit april 1877.

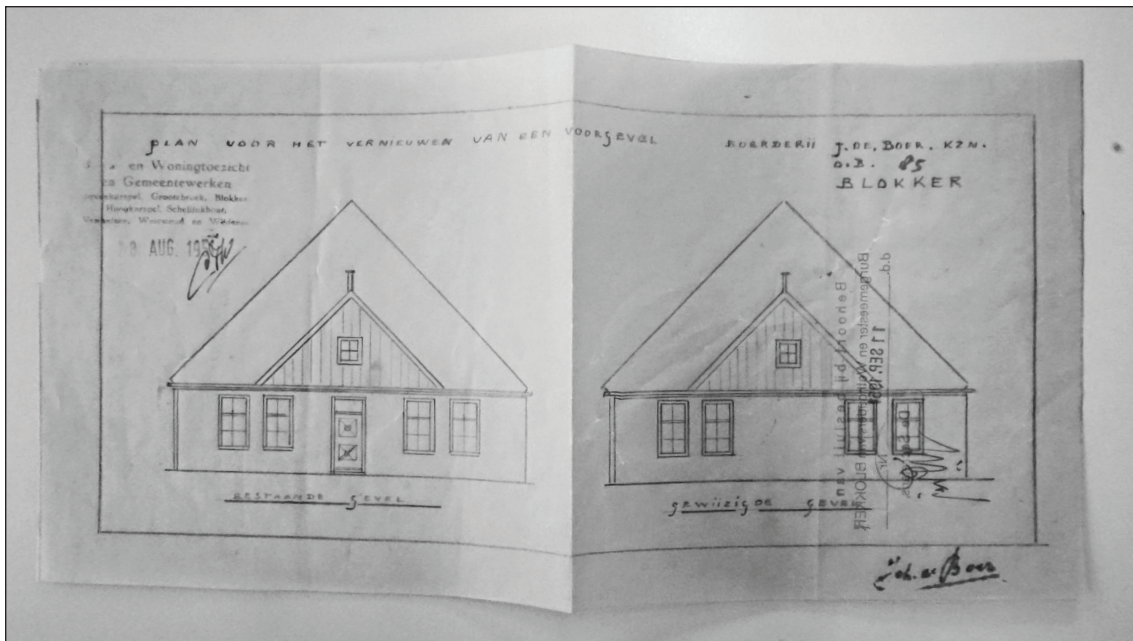
In 1877 verkocht Jan Hofman de boerderij aan Jan de Boer. In de periode daarna, tot circa 2015, bleef de boerderij eigendom van de familie De Boer. Deze familie heeft diverse keren wijzigingen aangebracht aan de boerderij. Direct nadat hij de boerderij had gekocht, liet Jan de Boer iets aanpassen: de stal langs de oostelijke zijgevel werd iets uitgebreid en tevens vergrootte men de schuur achter de boerderij (afb. 7). In 1884 is de koeienstal verlengd door aan de achterkant van de boerderij een 'staart' aan te bouwen (afb. 8). In 1890 werden twee schuren op het erf achter de boerderij gebouwd (afb. 9).

Afb. 8. Hulpkaart van het kadaster uit september 1884.

Afb. 9. Hulpkaart van het kadaster uit maart 1890.

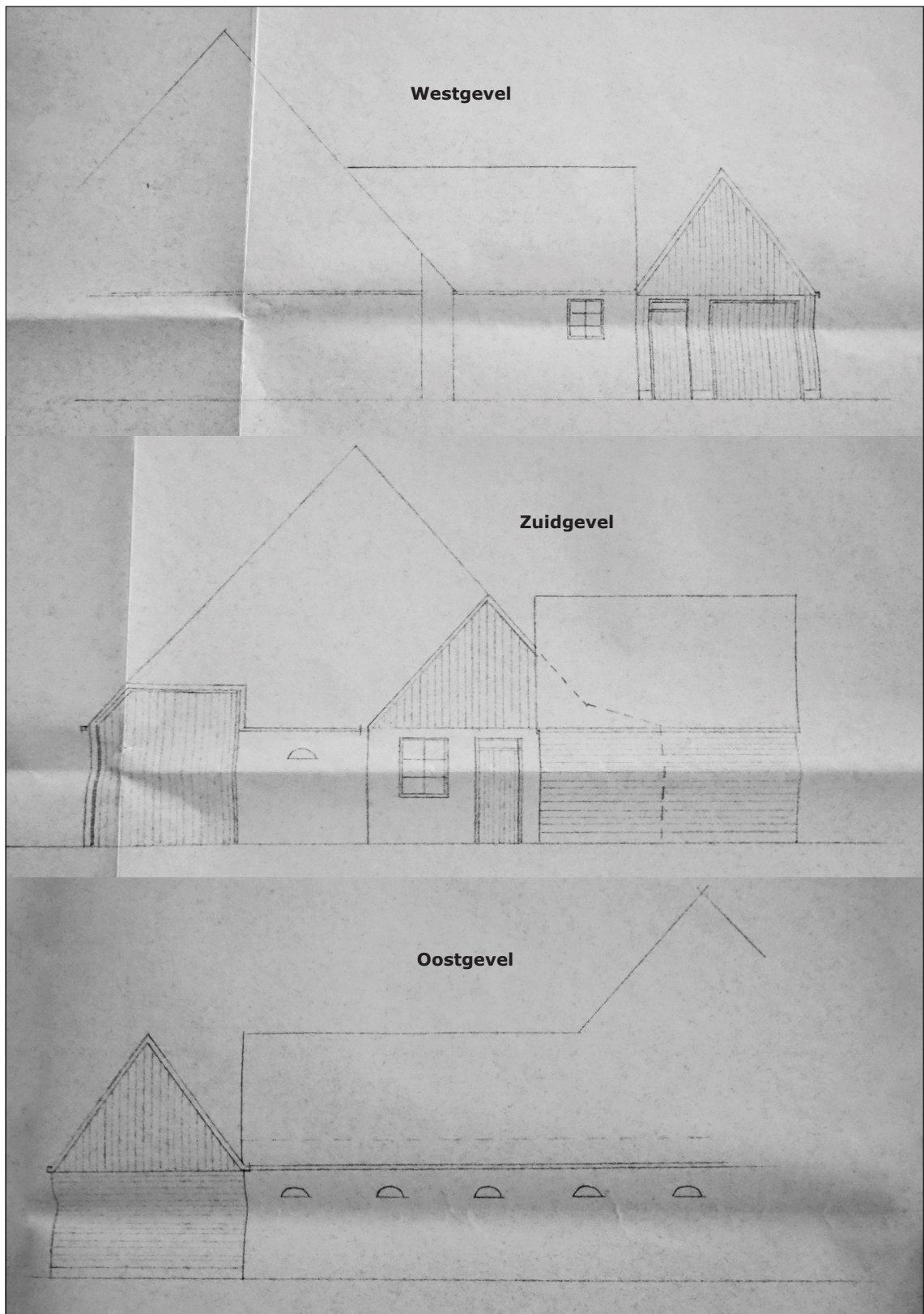

Afb. 10. Tekening bij de vergunningsaanvraag uit 1951.

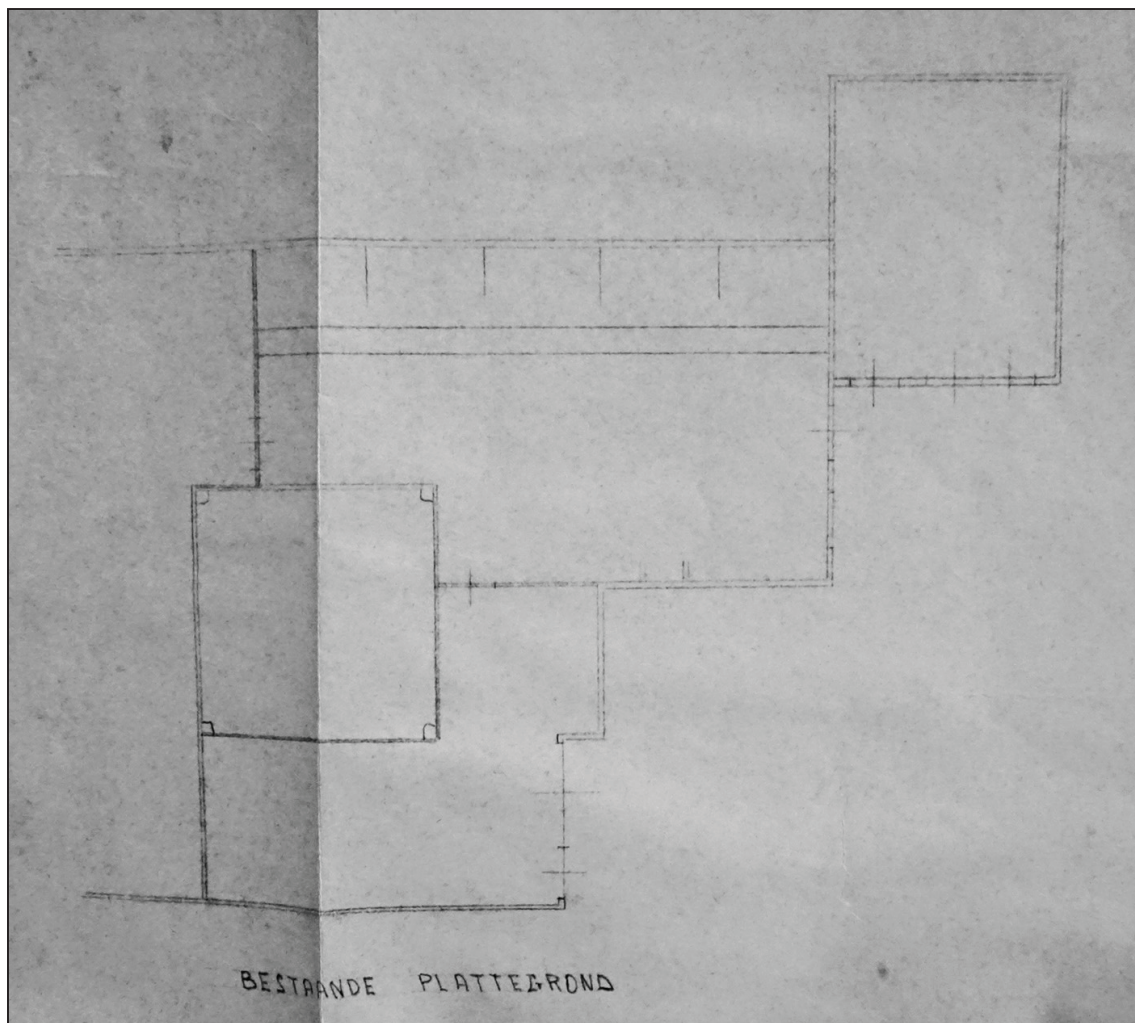
Uit 1951 dateert een aanvraag voor het wijzigen van de voorgevel van de boerderij, waarbij de voordeur in het midden van de gevel is verwijderd (afb. 10).¹¹ Eind 1970 vond een nieuwe aanvraag plaats, namelijk voor uitbreiding van de koeienstal.¹² Hierbij is de 'staart' aan de achterzijde van de boerderij verlengd en verbreed. Op de tekeningen is de houten schuur met zadeldak achter de boerderij zichtbaar (afb. 11 en 12). Ook in het kadaster is de uitbreiding van de koeienstal terug te vinden (afb. 13).

11 WFA, toegangsnummer 1342_BD, inventarisnummer 1463.

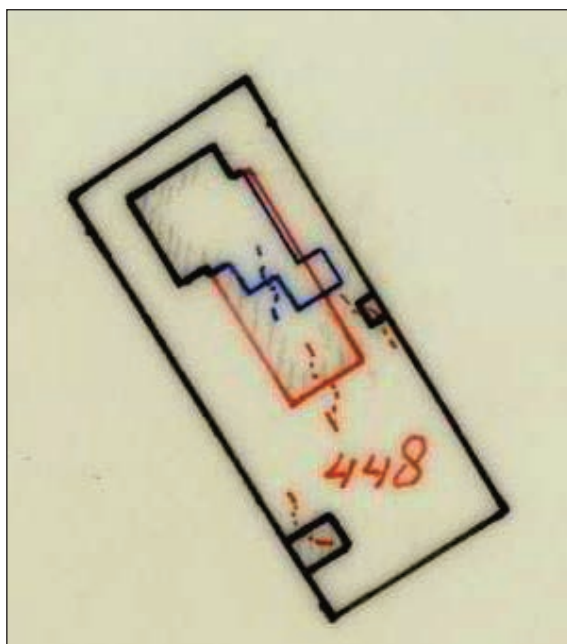
12 WFA, toegangsnummer 1342_BD, inventarisnummer 1924.

Afb. 11. Tekeningen van de bestaande gevels bij de vergunningsaanvraag uit 1970.

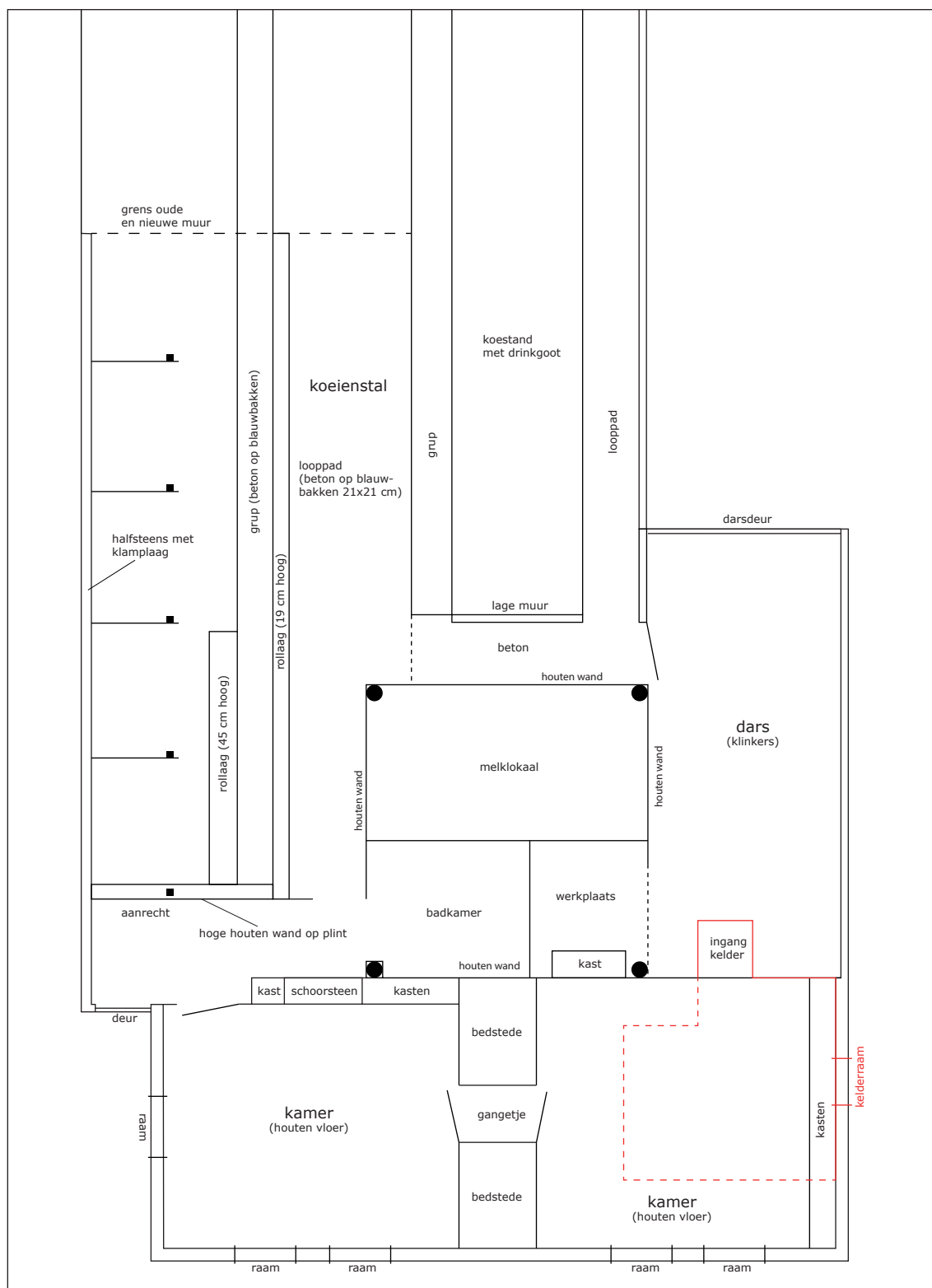
Afb. 12. Tekening van de bestaande plattegrond bij de vergunningsaanvraag uit 1970.

Afb. 13. Hulpkaart van het kadaster uit dienstjaar 1976.

2.4 Bouwhistorische opname stolpboerderij

Op 17 februari 2017 vond een bouwhistorische opname van de stolpboerderij plaats. Uit het kadaster blijkt dat de boerderij in 1860/1861 is gebouwd. Doordat het bouwjaar bekend is, zijn geen houtmonsters genomen uit het houtskelet van de boerderij. De voorgevel is aangehouden als noord.

Afb. 14. Plattegrond van de boerderij in 2017. Schaal 1:100, het noorden is onder (voorgevel).

2.4.1 Plattegrond en exterieur

De plattegrond van de boerderij zoals die in 2017 bestond, is vastgelegd bij de bouwhistorische opname (afb. 14). De boerderij was een Noord-Hollandse stolpboerderij. Bij dit boerderijtype bevinden de darsdeuren zich (meestal) in de achtergevel, de koeienstal ligt langs een zijgevel en de woonvertrekken bevinden zich aan de voorzijde. Bij de stolp Oosterblokker 85 lag de koeienstal langs de oostelijke zijgevel. De stal was voorzien van een verlengstuk van de stal, een zogenaamde 'staart'. Uit het kadaster blijkt dat deze staart niet origineel was, maar in 1884 aan de boerderij is toegevoegd. In de oostelijke zijgevel was een knik aanwezig: ter plaatse van de koeienstal was sprake van een aangeloeft deel, met in de kopse kant daarvan een deur. Op basis van de kadastrergegevens kan worden gezegd dat deze situatie pas in 1877 is gemaakt en dus niet origineel is.

Afb. 15. Voorgevel en oostelijke zijgevel van de boerderij.

De voorgevel en zijgevels van de boerderij waren bakstenen gevels (afb. 15, 16 en 17). De onderkant van de oostgevel (ter hoogte van de stal) en de westgevel waren gemaakt van 19de-eeuwse bakstenen. Uit de kadastrergegevens is bekend dat het deel van de oostgevel met aangeloeft deel is gemaakt in 1877. De onderste helft van de muur zal uit deze tijd dateren. De westgevel kan van de bouw in 1860/1861 dateren, maar het is ook mogelijk dat hier oorspronkelijk een houten wand zat en deze later is vervangen door een bakstenen gevel. De voorgevel en een groot deel van de oostelijke zijgevel waren gemetseld in een jongere baksteen. Waarschijnlijk zijn deze gevels volledig vernieuwd in de jaren 50, op het moment dat ook de voordeur is verwijderd (zie paragraaf 2.3). Dit verklaart waarom de voormalige locatie van de deur niet herkenbaar was in het metselwerk.

Boven de voorgevel bevond zich een eenvoudige houten topgevel. De kap van de boerderij was grotendeels van riet, met een pannendak langs de onderzijde van het noord- en oostvlak en een dakspiegel in de zuid- en westzijde. Boven de staart was het dak bovendien grotendeels

voorzien van dakpannen. In het midden van het noordelijke dakvlak (wegzijde) bevond zich een vierkante schoorsteen, bovenin het oostelijke dakvlak zat een kistgat.

Afb. 16. De westelijke zijgevel van de boerderij.

Afb. 17. De achterkant met darsdeur van de boerderij.

2.4.2 Interieur

Aan de voorzijde van de boerderij bevonden zich twee kamers, met daartussen waarschijnlijk oorspronkelijk een gangetje en één bedstede.¹³ In de jaren 50 is, na het verwijderen van de voordeur, een tweede bedstede gemaakt. In het oostelijke vertrek bevond zich een haard. Het rookkanaal hiervan maakte op de zolder een flinke knik, waardoor deze in het midden van het noordelijke dakvlak uitkwam. In de woonvertrekken waren verder diverse vaste kasten aanwezig. Onder het westelijke woonvertrek bevond zich een grote kelder, die toegankelijk was vanuit de dars. De dars was als ruimte nog volledig intact en voorzien van een bestrating met klinkers (afb. 18).

Afb. 18. De dars van de boerderij, met rechts de ruimtes in de voormalige hooiberg.

Zoals gebruikelijk was hier geen zolder aanwezig. De hooiberg (binnen het vierkant) is in de tweede helft van de 20ste eeuw verbouwd tot badkamer, melklokaal en werkplaats. Hierdoor was een zolder aanwezig over de volledige oppervlakte van de hooiberg.

In de stal was de oorspronkelijke koeienstal uit de periode vóór 1970 nog goed herkenbaar (afb. 19 en 20). Hier bevonden zich onder meer vijf oude koestijlen met korbelen. Zij dateren zeer waarschijnlijk uit 1877, toen het aangeloefde deel werd gecreëerd en daardoor meer ruimte ontstond in de stal. De koestijlen droegen vanaf dat moment de kap aan deze zijde. De zolderbalken op de koestijlen zijn vernieuwd in de jaren 70, bij het vergroten van de stal. Tegen de koestijlen waren houten schotten aanwezig. Tussen twee koestijlen stonden twee koeien, wat betekent dat in de 19de-eeuwse stal plaats was voor tien koeien. De koeien stonden met hun achterpoten op een lage muur, de zogenaamde rollaag. Aan de noordzijde van de stal was deze rollaag bewaard gebleven, het andere deel van de rollaag is bij het vergroten van de stal in de jaren 70 verwijderd. Het overblijfsel van de rollaag was gemaakt van rode bakstenen met bovenop een laag gele bakstenen.

¹³ Op verzoek van de huidige eigenaar zijn geen foto's afgebeeld van de woonvertrekken van de boerderij.

Afb. 19. De koeienstal, gezien richting het oosten. Links vier houten koestijlen, rechts één moderne metalen koestijl.

Afb. 20. Noordoosthoek van de stal. De stal werd oorspronkelijk aan de noordzijde begrensd door een lage houten wand met s-vorm. Later is dit een volledige houten wand geworden.

De koestand (standplaats van de koeien) ten oosten van de rollaag was voorzien van een laag beton. Dit zal pas zijn aangebracht na de aansluiting van de boerderij op de waterleiding. De drinkgoot langs de gevel (niet meer aanwezig) is toen vervangen door drinkbakjes tegen de gevel. Achter de rollaag lag de mestgoot (grup). Deze was voorzien van een vloer van blauwbakken (grijze ongeglazuurde plavuizen) met daarop een laag beton die later is aangebracht. Aan de andere kant van de mestgoot was ook een lage muur aanwezig en daarachter bevond zich het looppad. Ook dit looppad was voorzien van blauwbakken (21x21 cm) met daarop een laagje beton (afb. 21). Oorspronkelijk werd de koeienstal aan de noordzijde begrensd door een lage houten wand met s-vorm. In de 20ste eeuw is op deze plek een volledige houten wand met deur gemaakt, waardoor tussen de stal en het woongedeelte een smalle kamer ontstond. Hier is een keuken met aanrecht van granito ingericht.

Afb. 21. Grijze plavuizen in het looppad van de stal.

Bij de bouw van de boerderij bevond zich een ruimte aan de achterzijde van de boerderij, tussen de koeienstal en de dars in. Uit de plattegrond bij de bouwaanvraag uit 1970 blijkt dat tussen deze ruimte en de koeienstal een houten wand met deur aanwezig was. De functie van de ruimte is onzeker, maar vermoedelijk gaat het om de kaasmakerij. De boerderij is dus nooit voorzien geweest van een extra stal (korte regel) aan de achterkant van de boerderij. Bij veel Noord-Hollandse stolpen is dit wel het geval, maar het lijkt erop dat de korte regel in veel gevallen pas in latere tijd is toegevoegd.¹⁴

2.4.3 Vierkant

Het houtskelet van een stolpboerderij wordt 'het vierkant' genoemd. Het vierkant van Oosterblokker 85 bestond uit vier stijlen met daarop vier liggende balken (afb. 22, 23 en 24).

14 Duijn 2018, 32.

Afb. 22. Westzijde van het vierkant.

Afb. 23. Noordzijde van het vierkant.

Twee balken, de dekbalken, zijn verbonden met de stijlen door middel van een pen-gatverbinding en zij vormen samen een gebint. Deze gebinten stonden aan de noord- en zuidzijde. De pen-gatverbinding werd geborgd met twee toognagels, waarbij opviel dat zij buiten de dekbalk niet waren afgezaagd (afb. 25). De andere twee liggende balken worden de bovenbalken genoemd.

Afb. 24. Noordooststijl van het vierkant.

Afb. 25. Verbinding tussen een stijl en dekbalk, en daarop een bovenbalk.

Aan de noordzijde (wegzijde) was verder een overstek aanwezig van ongeveer 1 meter breed, wat inhoudt dat de liggende balken aan deze zijde doorstaken buiten de stijlen en hierop een extra balk lag. Tussen deze overstekbalk en de dekbalk bevond zich het rookkanaal. De overstek zorgde voor stabiliteit van het rookkanaal en meer ruimte in de woonvertrekken op de begane grond. In het rookkanaal was aan de noordzijde een rookluik aanwezig, dat vanaf de zolder toegankelijk was. De verbinding tussen de dekbalken en bovenbalken was niet goed zichtbaar, maar waarschijnlijk was op deze plekken een ijzeren pen aangebracht. De overstekbalk was verbonden met de bovenbalken door middel van ijzeren spiebouten (afb. 26).

Het vierkant was exact vierkant, namelijk 4,53 bij 4,53 meter (buitenmaten). Voor de bouw is uitsluitend gebruik gemaakt van nieuw aangekocht hout. Het gaat om naaldhout, zeer waarschijnlijk vurenhout (hout van de fijnspaar). De vier stijlen waren rond van vorm en maten 25 tot 28 cm in diameter. Ook de liggende balken waren met name rond van vorm, waarbij de dikkere delen van de balken tweezijdig waren gekantrecht. De stijlen en balken zijn bomen die zijn ontdaan van de schors en waarbij daarnaast takken en uitstekende knoesten zijn weggehakt met een dissel of bijl. Op het vierkant zijn geen merken of telmerken gezien.

Een vierkant is altijd voorzien van schuine schoren, de zogenaamde zwingen of zwiepingen. De originele zwingen van het vierkant waren halfronde balken (gehalveerde bomen), waarbij de ronde zijde aan de kant van de hooiberg zat. Aan de noord- en zuidzijde waren de zwingen dubbel uitgevoerd, wat betekent dat aan beide zijden vier exemplaren aanwezig waren. Aan de oostzijde waren ook dubbele zwingen aanwezig, maar hier leken de twee korte zwingen later te zijn toegevoegd. Zij waren in ieder geval afwijkend van vorm. De westzijde van het vierkant was vreemd genoeg voorzien van drie zwingen, die alle drie origineel leken. De zwingen waren verbonden met het vierkant door middel van een lipverbinding met zwaluwstaart en ijzeren nagels (afb. 27).

Afb. 26. De overstek van onder gezien. Rechts is een ijzeren spiebout zichtbaar als verbinding tussen de bovenbalk en overstekbalk.

Het vierkant was voorzien van jaagbalken: horizontale balken die tussen de zoldervloer en dekbalken/bovenbalken zijn aangebracht. Vermoedelijk zijn zij niet origineel, maar later toegevoegd aan het vierkant. Op ongeveer 2,5 meter vanaf de grond zijn ook horizontale balken in het vierkant aanwezig, de zogenaamde draagbalken. Zij dragen één zijde van de zolderbalken van de ruimtes rond de hooiberg. De draagbalk aan de noord-, oost- en zuidzijde was niet zichtbaar, maar vrijwel zeker wel aanwezig. Aan de zijde van de dars (westzijde) bevond zich een relatief moderne draagbalk, welke is aangebracht na het buiten gebruik stellen van de hooiberg. Hier zat oorspronkelijk geen draagbalk, aangezien in dat geval een inkeping in de westelijke vierkantstijlen zou moeten zitten. De vierkantstijlen stonden zoals gebruikelijk op vierkante bakstenen poeren, met tussen de stijlen en de poeren het peulhout. Het peulhout bestond uit een blok eikenhout van 39 bij 39 cm en 9 cm dik.

Afb. 27. Verbinding tussen een stijl en zwing.

3. Doel en methode van het onderzoek

3.1 Onderzoeksopdracht

Het doel van het inventariserende veldonderzoek was het documenteren van gegevens en het veiligstellen van materiaal van de vindplaats om daarmee informatie te behouden en te publiceren die van belang is voor de kennisvorming over het verleden. De nadruk van het proefsleuvenonderzoek lag op bewoningsresten uit de Middeleeuwen en bebouwing uit de 17de eeuw.

In het Programma van Eisen zijn voorgaand aan dit onderzoek een aantal onderzoeksvragen geformuleerd die als leidraad bij het archeologisch onderzoek en de uitwerking daarvan hebben gediend. Dit rapport tracht antwoord te geven op de volgende onderzoeksvragen:

Prehistorie

Zijn sporen uit de Bronstijd aanwezig binnen het plangebied? Zo ja, uit welke periode dateren de sporen?

Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd (tot bouw stolpboerderij)

1. Zijn sporen aanwezig die dateren van vóór de eerste bebouwing op het perceel? Zo ja, hoe oud zijn deze sporen en wat is de functie ervan?
2. Vanaf wanneer was het perceel bebouwd? Is sprake van continue bebouwing vanaf dit moment tot het heden? Hoeveel opeenvolgende gebouwen kunnen worden onderscheiden?
3. Wat was de aard van de bebouwing? Wat was de oriëntatie en indeling van de gebouwen?
4. In het geval een terp aanwezig is: Dateert de terphoging (gedeeltelijk) uit de Late Middeleeuwen? Wat voor materiaal is gebruikt om de terp op te werpen? Is de terp in één keer of in meerdere fasen opgehoogd? Zijn de zijanten van de terp versterkt, bijvoorbeeld met plaggen? Is onder de terp natuurlijk veen aanwezig?
5. Wat was de indeling van het erf? Zijn hierbinnen verschuivingen aanwezig? Hoe ziet de percelingsstructuur eruit in deze periode?
6. Zijn op basis van het vondstmateriaal uitspraken te doen omtrent de materiele cultuur in de Late Middeleeuwen? In hoeverre is het vondstmateriaal vergelijkbaar met soortgelijk materiaal uit de omgeving?

De stolpboerderij uit de late 19de eeuw werd, ondanks dat deze wel in het PvE werd beschreven, niet gezien als belangrijk onderdeel voor dit onderzoek. Via bouwhistorisch onderzoek is de stolp reeds onderzocht. Eventuele resten uit deze periode zouden wel gedocumenteerd worden. De volgende onderzoeksvragen, die waren geformuleerd onder thema 3 (de stolpboerderij) in het PvE, zijn daarmee komen te vervallen in samenspraak met het Bevoegd Gezag. Deze vragen worden hier voor de volledigheid wel genoemd, maar in de uitwerking buiten beschouwing gelaten.

De stolpboerderij

De onlangs gesloopte stolp dateert van 1860/1861. Voor zowel deze boerderij als voor eventuele voorgangers zijn de volgende vragen opgesteld:

1. Wanneer is de boerderij gebouwd?
2. Hoe is de boerderij gefundeerd? Waarom is de boerderij op deze manier gefundeerd?

3. Hoe zag de oorspronkelijke indeling van de boerderij eruit? Zijn hierin wijzigingen in de loop van de tijd opgetreden? Welke structuren zijn binnen de boerderij aanwezig (bijvoorbeeld waterputten, waterkelders, voorraadmeters)? Kunnen de oorspronkelijke functies van de verschillende ruimtes worden bepaald?
4. Wat was de indeling van het erf? Zijn hierbinnen verschuivingen aanwezig? Hoe ziet de percelingsstructuur eruit in deze periode?
5. Zijn vondsten te koppelen aan het interieur (wandtegels, nistegels, haardplaten e.d.)?
6. Kan vondstmateriaal aan de bewoners van de boerderij worden gekoppeld en wat zegt dit over die bewoners? Zijn vondsten aanwezig die samenhangen met het boerenbedrijf, bijvoorbeeld de productie van kaas?
7. Kan op basis van archeozoologische en -botanische resten iets worden gezegd over het consumptiepatroon van de bewoners?

3.2 Methode

Tijdens het veldonderzoek is over de lengte van het terrein één sleuf gegraven van 4 meter breed en 13 meter lang. In de werkput kon worden volstaan met de aanleg van één archeologisch vlak. Hierin zichtbare sporen zijn schoongemaakt, gefotografeerd en digitaal getekend. Het vondstmateriaal is met de hand en voor zover mogelijk per spoor verzameld. Er zijn geen monsters genomen. In totaal is een oppervlakte van 52 m² onderzocht.

Naar aanleiding van de resultaten uit de aangelegde proefsleuf is in overleg met de opdrachtgever en het Bevoegd Gezag besloten niet uit te breiden naar een vlakdekkende opgraving.

Alle sporen en vondsten zijn uitgewerkt conform de eisen in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 4.1 en het Kwaliteitshandboek Archeologie West-Friesland, versie 2.0.

Bij de uitwerking zijn de keramiek- en glasvondsten gedetermineerd volgens het classificatiesysteem voor laat- en post-middeleeuws aardewerk en glas, beter bekend als het 'Deventer-systeem'. In dit systeem worden de scherven gedetermineerd op keramieksoort, vorm en typecode. Daarnaast zijn de scherven uit elk spoor geteld, waarbij een onderscheid is gemaakt tussen randscherven en overige scherven. Verder is het minimum aantal exemplaren (MAE) op basis van de verzamelde keramiekfragmenten vastgesteld. De kwantificatiemethode van EVE (Estimated Vessel Equivalents) is bij de determinatie niet toegepast.

4. Resultaten archeologisch onderzoek

Op basis van de stratigrafie en de datering van het bijbehorende vondstmateriaal kunnen de bij het onderzoek waargenomen sporen worden ingedeeld in drie perioden: Bronstijd, Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Vanwege de beperkte omvang van het onderzoek is het niet mogelijk een zeer gedetailleerde fasering aan te brengen. De aangetroffen sporen zijn weergegeven in de alle-sporenkaart in bijlage 1 en worden hieronder per periode beschreven. In bijlage 2 staan de profielen afgebeeld.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn in totaal 65 keramiekscherven, vier metaalvondsten en 21 dierblijke botten verzameld. Daarnaast werd een benen voorwerp gevonden.

De natuurlijke bodem lag op ca. -0,80 NAP en bestond uit lichtgrijs sterk siltig zand (S2).

Afb. 28. Een overzicht van het inventariserend archeologisch onderzoek en de sporen op het perceel Oosterblokker 85, kijkend naar het noorden.

4.1 Bronstijd

In de proefsleuf werd slechts één laag aangetroffen die op basis van de vulling waarschijnlijk in de Bronstijd dateert. Deze laag bevond zich aan de zuidzijde van de werkput in profiel 2, bestond uit donkergrijze klei en was circa 10 cm dik. Vondstmateriaal werd in de laag niet aangetroffen. Deze laag is in de Bronstijd gevormd en wordt bij opgravingen in West-Friesland veelvuldig aangetroffen. Sporen die samenhangen met bewoning, zoals paalkuilen en greppels, zijn in de proefsleuf niet gevonden.

4.2 Middeleeuwen

Het terrein is in de middeleeuwen in twee fasen opgehoogd. De eerste fase bestond uit een vlekkerig pakket van donkergrijze zwarte klei met houtskool en huttenleem. Daarbovenop lag een homogeen pakket van donkerbruine klei met een enkele vlek huttenleem. In deze tweede fase van de ophogingslaag zijn twee scherven aangetroffen.¹⁵ Het gaat om twee importproducten uit het Duitse Rijnland, betreffende een fragment van een kogelpot van Paffrath-aardewerk – een keramieksoort die uiterlijk tot in het derde kwart van de 13de eeuw in West-Friese vondstcomplexen voorkomt – en een scherf van een kan van bijna-steengoed uit het laatste kwart van de 13de eeuw. Hoewel beide scherven in de tweede helft van de 13de eeuw dateren is het niet mogelijk om op basis van slechts twee scherven het ontstaan van de ophogingslaag ook daadwerkelijk in deze periode te plaatsen. Wel is het duidelijk dat het een middeleeuwse ophoging betreft.

Verder zijn uit deze periode een aantal sporen aangetroffen, waaronder een kuil en enkele sloten. Middeleeuwse sporen van bewoning werden niet waargenomen.

Afb. 29. Fragmenten middeleeuws aardewerk uit sloot S3 (V1).

Sloot S3 en S4

Haaks op de Oosterblokker lag een sloot (S3) in een noordwest-zuidoost oriëntatie. De sloot was minstens 2,5 meter breed, minimaal 90 cm diep en opgevuld met donkere- en lichtgrijze brokken klei. Uit de sloot komen enkele scherven. Dit materiaal bestaat voornamelijk uit Pingsdorf- Paffrath- en Maaslands aardewerk in combinatie met proto-steengoed. Daarnaast is in dit spoor ook kogelpotaardewerk gevonden, waarvan een deel met bezemstreek. De

15 V3; Determinatie en tekst door W. Stellingwerf.

samenstelling van de scherven wijst erop dat de sloot in de 13de eeuw is gedempt (afb. 29)¹⁶. Verder werd in het spoor slachtafval verzameld van runderen en schaap/geit.

Afb. 30. Sloot S4 bleek uit drie verschillende sloten te bestaan.

Sloot S3 werd doorsneden door sloot S4. In het profiel bleek deze sloot te bestaan uit drie aparte sloten die parallel aan de Oosterblokker zijn gegraven en eenzelfde soort vulling hadden (afb. 30).

16 V1 en V7.

De onderste vulling van de twee buitenste sloten bestond uit lichtgrijze en donkerbruine gevlekte klei. In het profiel waren deze sloten respectievelijk 1,90 m breed en 94 cm diep en 1,50 m breed en 92 cm diep. De middelste sloot had een gebroekte vulling van lichtgrijze en donkergrijze klei en was circa 1,20 m breed en slechts 30 cm diep. De meest zuidelijke sloot lijkt het oudst te zijn of in ieder geval als eerste te zijn gedempt, gezien de stratigrafie in het profiel (profiel 2 in bijlage 3). Het vondstmateriaal uit sloot S4 bestaat uit drie scherven van respectievelijk

Afb. 31. Fragment van een benen kaardekam.

Pingsdorf-, Paffrath- en Maaslands aardewerk. De combinatie van importaardewerk duidt op een datering in de periode 1100-1300.¹⁷ Daarnaast is een deel van een middeleeuwse benen kaardekam gevonden (afb. 31). De sloten zijn in de 12de of 13de eeuw gedempt.

Sloten zijn kenmerkende structuren voor de laatmiddeleeuwse veenontginningen in Noord-Holland. Gezien de oriëntatie van de sloten ten opzichte van de Oosterblokker en de datering van het vondstmateriaal is het aannemelijk dat deze sloten onderdeel zijn van de veenontginning in de 11de of 12de eeuw na Chr. De sloten zijn al relatief snel weer gedempt.

Kuil S7

De grote, mogelijk rechthoekige kuil (S7) die in het zuiden van de proefsleuf is aangetroffen heeft een afmeting van minstens 3 m bij 2,90 m. Het spoor is minimaal 44 cm diep en wordt doorsneden door sloot S3 en de insteek van waterkelder S10. De kuil heeft een vulling van donkergrijze matig siltige klei met gele zavelblokken. Dit spoor bevatte geen vondstmateriaal. Uit de vlaktekening en profieltekening van profiel 1 (bijlage 3) is op te maken dat deze kuil ouder is dan sloot S3 die de kuil oversnijdt en waarschijnlijk in de 13de eeuw werd gedempt (afb. 32). Op basis van de stratigrafie en de vulling dateert het spoor vermoedelijk in de Middeleeuwen. De functie van de kuil is onduidelijk, maar mogelijk is het een daliegat. In West-Friesland worden regelmatig daliegaten gevonden. Deze gaten worden in verband gebracht met grondverbetering van de akkers waarbij kalkhoudende klei of zavel van onder een hoogveenlaag vandaan werd gehaald. Om de zuurtegraad enigszins te neutraliseren mengde men de grond met de veenbodem. Op deze manier kon de grond geschikt worden gemaakt voor akkerbouw. Grondverbetering door het gebruik van kalkhoudende klei was een gangbaar verschijnsel tot in de 20ste eeuw, maar het lijkt erop dat het graven van daliegaten zich mogelijk heeft beperkt tot de periode net na de ontginningen.¹⁸

17 V6 en V9.

18 Gerritsen 2013, 31-32.

Afb. 32. Zuidprofiel met links sloot S3, in het midden kuil S7 en rechts waterkelder S10.

4.3 Nieuwe Tijd

In de Nieuwe Tijd is het terrein opnieuw opgehoogd. De ophoging heeft de middeleeuwse ophogingslaag en sporen afgedekt. Het betrof een homogeen pakket van bruine klei. In deze laag zijn geen vondsten aangetroffen. Sporen uit de Nieuwe Tijd bestonden uit een aantal funderingsmuren, een waterput en een waterkelder.

Funderingen muren S1, S8, S9 en S11

Van de stolp uit de 19de eeuw werden bij het inventariserende veldonderzoek de voor- en achtergevel aangetroffen.

Voorgevel S1

Van de voorgevel resteerden alleen nog de mogelijke afdrucken van de fundering (S1, afb. 33).

Achtergevel S8, S9 en S11

Aan de zuidzijde van de werkput werden diverse bakstenen structuren aangetroffen.

Afb. 33. De afdruk van de voorgevel van de stolpboerderij was aan de noordzijde van het plangebied nog zichtbaar.

Het betrof twee ondiepe muren (S8 en S11) en een diepere fundering (S9), zie bijlage 2 en bijlage 3 (profiel 1). Deze muren en funderingen bestonden uit zonder voegspecie gemetselde oranjebruine bakstenen met eenzelfde formaat van 21,5/22,5x11/11,5x5/5,5 cm. Muren S8 en S11 waren steens gemetseld en bestonden enkel uit twee lagen. Muur S8 is de oorspronkelijke achtergevel van de boerderij en dateert dus uit 1860/1861. Bij de bouw van de staart in 1884 is dit deel van de achtergevel afgebroken. M11 is de aanzet van een muur haaks op de achtergevel. Gezien de positie hangt deze waarschijnlijk samen met een van de lage muren aan weerszijden van de mestgoot, zoals die bestonden bij de bouw van de stolp. Muur S9, die dieper gefundeerd lag, is onderdeel van achtergevel S8. Fundering S9 is direct op het gewelf van waterkelder S10 (zie onder) gebouwd (zie afb. 34). Dit is gedaan omdat ter plaatse van de waterkelder geen solide grond meer aanwezig was om de achtergevel op te bouwen. Muur S9 vulde dus het gat op tussen de waterkelder en achtergevel.

Afb. 34. Fundering S9 is direct op het gewelf van waterkelder S10 geplaatst.

Waterput S5

In het midden van de sleuf werd een ronde waterput aangetroffen die bestond uit gemetselde oranjebruine bakstenen met een formaat van 21,5/22,5x11/11,5x5/5,5 cm (afb. 35). Gezien het uniforme formaat zijn deze bakstenen niet hergebruikt. De insteek van de waterput bevatte enkele scherven van een majolica bord en een faïence bord.¹⁹ Het faïence bord is versierd met blauwe beschilderingen in Chinoiserie-stijl. Deze stijl is kenmerkend voor de periode 1625-1700. Dat wil echter niet zeggen dat de waterput ook uit deze periode dateert. De waterput blijkt precies op de grens van de hooiberg en de koeienstal van de 19de-eeuwse stolpboerderij te liggen. Dit is voor stolpboerderijen een gebruikelijke plaats voor een waterput. Het baksteenformaat komt overeen met het formaat stenen dat is gebruikt in muren S8, S9 en S11. Op basis van het baksteenformaat en de locatie blijkt de waterput bij de stolpboerderij uit

19 V5.

1860/1861 te horen. De scherven uit de insteek dienen als opspit geïnterpreteerd te worden.

Afb. 35. De bakstenen waterput in het vlak.

Afb. 36. Waterkelder S10.

Waterkelder S10

In de zuidwesthoek van de werkput lag een rechthoekige waterkelder die noordwest-zuidoost georiënteerd was en opgebouwd uit Friese geeltjes van 17,5x8,5x3,5 cm en gemetseld met

harde trasmortel (afb. 36). De waterkelder had een tongewelf en aan de noordwestzijde een mangat met bruinrode en gele bakstenen met een formaat van 16x8x3,5 cm. De breedte van de kelder was ca. 1,16 meter en de lengte kon niet worden vastgesteld. Aan beide zijden van de waterkelder is een insteek waargenomen. De insteek aan de rechterzijde bevatte veel puin, aan de linkerzijde bestond de insteek uit grijze sterk siltige klei met lichtgrijze kleibrokken. Bij het vrij leggen van de structuur, in de lagen boven de kelder, is aardewerk aangetroffen dat in de periode 1600-1800 gedateerd kan worden. Het betreft een steel-bodemfragment van een cilindrische grape van roodbakkend aardewerk uit Brabant uit de periode 1675-1800 en twee scherven van majolica borden, beschilderd met polychrome rastermotieven. Het grape-fragment vertoont slijtage veroorzaakt door water. Daarnaast is een klein fragment mortel met blauwe bepleistering gevonden uit de 17de of 18de eeuw.²⁰ Een deel van de waterkelder lag binnen de boerderij, namelijk het deel met het mangat. Men kon dus in de stal water putten of pompen uit de put. De rest van de waterkelder lag achter de boerderij. Door de locatie van de waterkelder is het aannemelijk dat het heeft behoord tot de eerste bouwphase van de 19de-eeuwse stolpboerderij. Het vondstmateriaal uit de 17de en 18de eeuw moet daarom geïnterpreteerd worden als opspit.

4.3.1 Overig vondstmateriaal

Verspreid over het plangebied lagen vooral scherven uit de 17de en 18de eeuw. Het roodbakkend aardewerk bestaat uit scherven van grappen en een bakpan. Een steel-randfragment kan herkend worden als een r-bak-6, een typisch laat-17de en 18de-eeuws model afkomstig uit Bergen op Zoom. Een ander randfragment is van een cilindrische grape uit Brabant. De overige vondsten bestaan uit tinglazuuraardewerk, onderverdeeld in West-Nederlandse majolica beschilderd met blauwe en gele florale motieven, Delftse faience met blauwe beschilderingen en een fragment Italiaanse faience in Compendiario-stijl, versierd met een polychrome aigretterand. Het scherfje van Italiaanse faience is een bord (i-bor-1) geweest en dateert uit de eerste helft van de 17de eeuw. De glazuur is grotendeels ervan afgeschilderd. Tussen de faience scherven kunnen een f-bor-1 en een f-bor-2 herkend worden. Het eerste bord dateert uit de tweede helft van de 18de eeuw en is beschilderd met een blauw floraal decor geïnspireerd op Chinees porselein (afb. 37).²¹ Het andere scherfje is versierd met een blauwe lauwerkrans, waarschijnlijk rond een tekst. Het object dateert uit de periode 1700-1750. Hoewel een scherv van Italiaans importaardewerk is gevonden, geeft de samenstelling van de vondsten een tamelijk armoedige indruk.

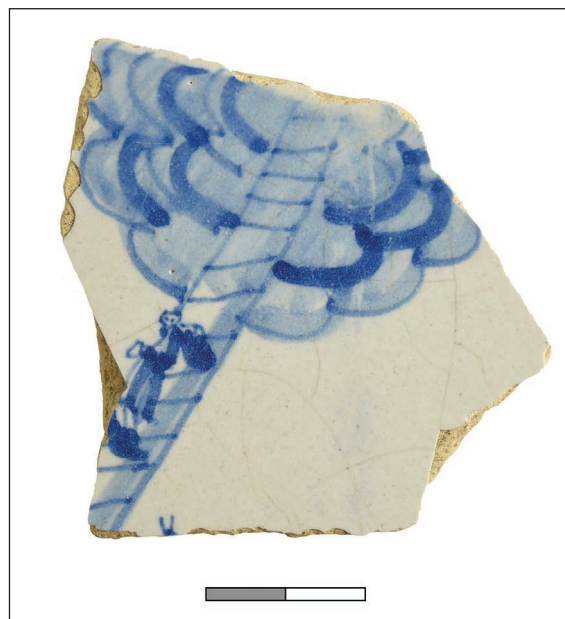

Afb. 37. Fragment van een bord van faience aardewerk beschilderd met een blauw floraal decor geïnspireerd op Chinees porselein (V4-C01).

20 V8; Determinatie door W. Stellingwerf.
21 V4-C01.

Naast keramiekscherven is één fragment van een wandtegel gevonden. De tegel dateert uit de periode 1660-1700 en is met een interessante Bijbelse voorstelling beschilderd (afb. 38).²² Het gaat om de droom van Jakob, zoon van Abraham (Genesis 28). Hij droomde over een ladder die tot de hemel reikte en engelen van God daalden daarvan af.²³ Op het fragment is één van de engelen op een ladder in de wolken te zien.

Al het vondstmateriaal dateert van vóór de bouw van de stolp in 1860/1861. Mogelijk behoort dit vondstmateriaal tot een voorganger uit de 17de eeuw waar bij de bouw van de 19e eeuwse stolpboerderij alle resten van zijn verwijderd.

Afb. 38. De wandtegel met een Bijbelse voorstelling.

²² V4-BK01.

²³ Pluis 1994, 273-274, 586.

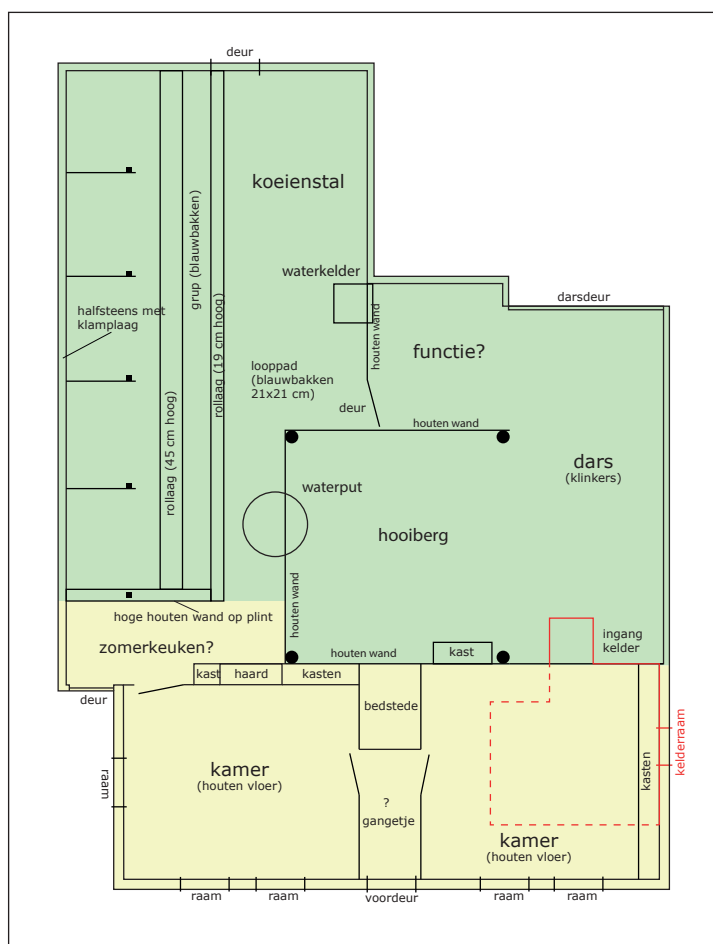
5. Conclusie en beantwoording onderzoeksvragen

5.1 Conclusie

Het inventariserende onderzoek heeft een zeer beperkte hoeveelheid sporen opgeleverd. Uit de Middeleeuwen dateren een viertal sloten, haaks op of parallel aan de Oosterblokker, en een grote kuil die mogelijk als daliegat geïnterpreteerd kan worden. Deze sporen zijn in verband te brengen met de ontginning of de periode net daarna, rond 1100 tot 1300 na Chr. De genoemde sloten zijn in de 12de en/of 13de eeuw al gedempt. Enige tijd hierna, in ieder geval in de Late Middeleeuwen, vond een ophoging van het perceel plaats. Bewoningsresten uit de Middeleeuwen zijn niet aangetroffen. Mogelijk ligt het plangebied op de flank van een Middeleeuwse terp, die zich ten westen en/of oosten van het onderzochte perceel bevindt. Het is goed mogelijk dat de gedempte middeleeuwse sloot haaks op de straat ook later in de Middeleeuwen nog bestond als perceelsgrens.

De eerste sporen van bebouwing dateren uit de Nieuwe Tijd. Hoewel op de kaart van Johannes Dou (1651-1654) bebouwing op het perceel staat ingetekend werden hier geen resten van gevonden. In 1860/1861 is een stolpboerderij op het perceel gebouwd. Mogelijk zijn resten van bewoning uit de 17de eeuw verdwenen tijdens de aanleg van de stolp. Van de stolp werd, naast de voor- en achtergevel, een waterkelder en waterput aangetroffen. In de insteek van de waterput zijn enkele scherven gevonden uit de 17de - 18de eeuw, maar dit moet als opspit worden geïnterpreteerd. In de 19de en 20ste eeuw is de boerderij diverse keren verbouwd. Op basis van de bouwhistorische, historische en archeologische gegevens kan de plattegrond van de stolpboerderij rond 1900

worden gereconstrueerd (afb. 39). Op dat moment hadden al de nodige wijzigingen plaats gevonden ten opzichte van de oorspronkelijke plattegrond uit 1860/1861: de stal was vergroot door het maken van een aangeloefd deel en een staart. Mogelijk lag de koeienstal bij de bouw van de boerderij langs de volledige oostgevel. De oostelijke kamer aan de voorkant van de boerderij is in dat geval later toegevoegd en ook de haard in deze kamer is in dat geval niet origineel.

Afb. 39. Reconstructie van de plattegrond van de boerderij rond 1900. Schaal 1:150, het noorden is onder (voorgevel).

Er zijn niet voldoende gegevens beschikbaar om dit met zekerheid te kunnen zeggen.

Tijdens het onderzoek lag de nadruk op bewoningsresten uit de Middeleeuwen en de 17de eeuw. Aan het einde van de eerste dag is in overleg met het Bevoegd Gezag besloten het proefsleuvenonderzoek niet uit te breiden naar een vlakdekkende opgraving gezien het ontbreken van bewoningsresten van voor de 19de eeuw. Na afronding van de archeologische werkzaamheden is het plangebied vrijgegeven met betrekking tot het aspect archeologie.

5.2 Beantwoording onderzoeksvragen

Voorafgaand aan het onderzoek zijn in het Programma van Eisen een aantal onderzoeksvragen opgesteld. In deze paragraaf worden de gestelde onderzoeksvragen beantwoord.

Prehistorie

Zijn sporen uit de Bronstijd aanwezig binnen het plangebied? Zo ja, uit welke periode dateren de sporen?

Binnen het plangebied is één laag aangetroffen die op basis van de vulling waarschijnlijk in de Bronstijd dateert. Vondstmateriaal uit deze laag ontbreekt.

Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd (tot bouw stolpboerderij)

Zijn sporen aanwezig die dateren van vóór de eerste bebouwing op het perceel? Zo ja, hoe oud zijn deze sporen en wat is de functie ervan?

Tijdens het onderzoek zijn enkele middeleeuwse sporen aangetroffen, namelijk een viertal sloten, een kuil en een ophogingslaag. Het vondstmateriaal uit de sporen onderschrijft een vroegste gebruiksfase vanaf de 12de of 13de eeuw. Gezien de geringe hoeveelheid keramiek die werd aangetroffen in de sporen is het niet mogelijk een specifiekere datering aan de sporen te koppelen. De sloten liggen parallel aan of haaks op de Oosterblokker. Mogelijk houden deze sloten verband met de veenontginningen in dit gebied. De middeleeuwse kuil die is aangetroffen kan mogelijk als daliegat worden geïnterpreteerd.

Vanaf wanneer was het perceel bebouwd? Is sprake van continue bebouwing vanaf dit moment tot het heden? Hoeveel opeenvolgende gebouwen kunnen worden onderscheiden?

Bewoningsresten uit de Middeleeuwen werden in het plangebied niet aangetroffen. Ook de vermoedde middeleeuwse terp bleek niet aanwezig. De eerste sporen van bebouwing dateren uit de Nieuwe Tijd. Hoewel op de kaart van Johannes Dou (1651-1654) bebouwing op het perceel staat ingetekend werden hier geen resten van gevonden. Mogelijk zijn deze verdwenen tijdens de aanleg van de stolpboerderij uit de 19de eeuw. Bij het vrij leggen van de waterkelder en in de insteek van de waterput zijn wel enkele scherven gevonden uit de 17de - 18de eeuw, maar deze vondsten dienen als opspit geïnterpreteerd te worden. Van de 19de eeuwse stolp werd de voor- en achtergevel aangetroffen, net als een waterkelder en waterput.

Wat was de aard van de bebouwing? Wat was de oriëntatie en indeling van de gebouwen?

Tijdens het onderzoek zijn geen resten aangetroffen van bebouwing uit de Middeleeuwen of de 17de eeuw.

In het geval een terp aanwezig is: Dateert de terpophoging (gedeeltelijk) uit de Late Middeleeuwen? Wat voor materiaal is gebruikt om de terp op te werpen? Is de terp in één keer

of in meerdere fasen opgehoogd? Zijn de zijkanten van de terp versterkt, bijvoorbeeld met plaggen? Is onder de terp natuurlijk veen aanwezig?

Er zijn geen resten van een terp aangetroffen tijdens het onderzoek.

Wat was de indeling van het erf? Zijn hierbinnen verschuivingen aanwezig? Hoe ziet de percelingsstructuur eruit in deze periode?

Bewoningsresten uit de Middeleeuwen en de 17de eeuw zijn tijdens het onderzoek niet aangetroffen. Mogelijk zijn de eventuele bewoningresten uit de 17de eeuw verdwenen met de bouw van de stolpboerderij in 1860/1861. Hierdoor is een eventuele erfindeling uit deze periode niet meer zichtbaar.

De vier middeleeuwse sloten liggen haaks op óf parallel aan de Oosterblokker. Waarschijnlijk zijn dit de verkavelingssloten ten tijde van de ontginningen in dit gebied rond de 12de en 13de eeuw na Chr.

Zijn op basis van het vondstmateriaal uitspraken te doen omtrent de materiele cultuur in de Late Middeleeuwen? In hoeverre is het vondstmateriaal vergelijkbaar met soortgelijk materiaal uit de omgeving?

Het vondstmateriaal dat uit de middeleeuwse sporen komt is gering in aantal en dateert in de 12de en 13de eeuw. Het betreft voornamelijk Pingsdorf-, Paffrath- en Maaslands aardewerk en enkele scherven kogelpot aardewerk. Deze typen aardewerk komen zeer algemeen voor in West-Friesland. Vondstmateriaal uit de 14de tot de 16de eeuw ontbreekt. Schaarste van dit materiaal is een algemeen fenomeen in West-Friesland dat tot op heden nog niet nader is verklaard.

Literatuur

Besteman, J.C., 1990. North Holland AD 400-1200: turning tide or tide turning?, in: J.C. Besteman/J.M. Bos/H.A. Heidinga (eds.), *Medieval Archaeology in the Netherlands. Studies presented to H.H. van Regteren Altena*, Assen/Maastricht.

Boon, P., 1991. 'Voorland en inlagen. De Westfriese strijd tegen het buitenwater', *West-Frieslands Oud en Nieuw* 58, 78-111.

Duijn, D.M., C.M. Soonius en M.H. Bartels, 2017. *Archeologisch adviesdocument 15090*, Hoorn.

Duijn, D.M., 2018. *Een stolpboerderij uit 1877. Archeologisch onderzoek op het perceel Westeinde 312 in Berkhout, gemeente Koggenland*. West-Friese Archeologische Rapporten 118.

Gerritsen, S., 2013. De schaduw van Hooge Werffe. Archeologisch onderzoek langs een vergeten middeleeuwse bewoningsas aan de Zuidergouw in Ursem, gemeente Koggenland. *West-Friese Archeologische Rapporten* 51, Hoorn.

IJzereef, G.F. & J.F. van Regteren Altena, 1991. Nederzettingen uit de Midden en Late Bronstijd bij Andijk en Bovenkarspel, in Fokkens, H. & N. Roymans. *Nederzettingen uit de Bronstijd en de Vroege IJzertijd in de Lage Landen*. Nederlandse Archeologische Rapporten 13, Amersfoort.

Mulder, E.F.J. de & J.H.A. Bosch, 1982. Holocene stratigraphy, radio-carbon datings and palaeogeography of centra land northern North-Holland (The Netherlands), in *Mededelingen Rijks Geologische Dienst* (36(3), 111-160.

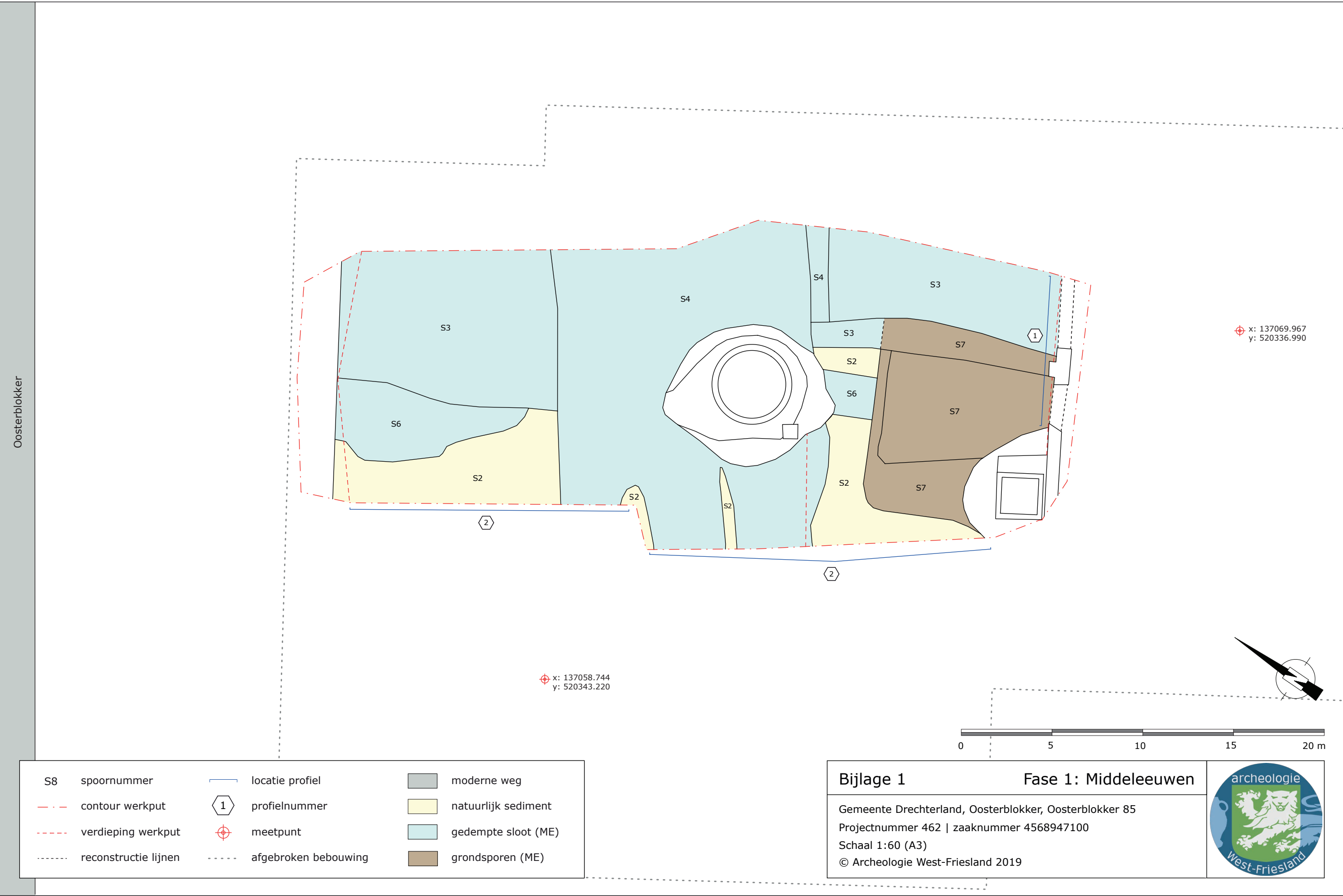
Pluis, J., 1994. *Bijbeltegels. Bijbelse voorstellingen op Nederlandse wandtegels van de 17^e tot de 20^e eeuw*, Münster.

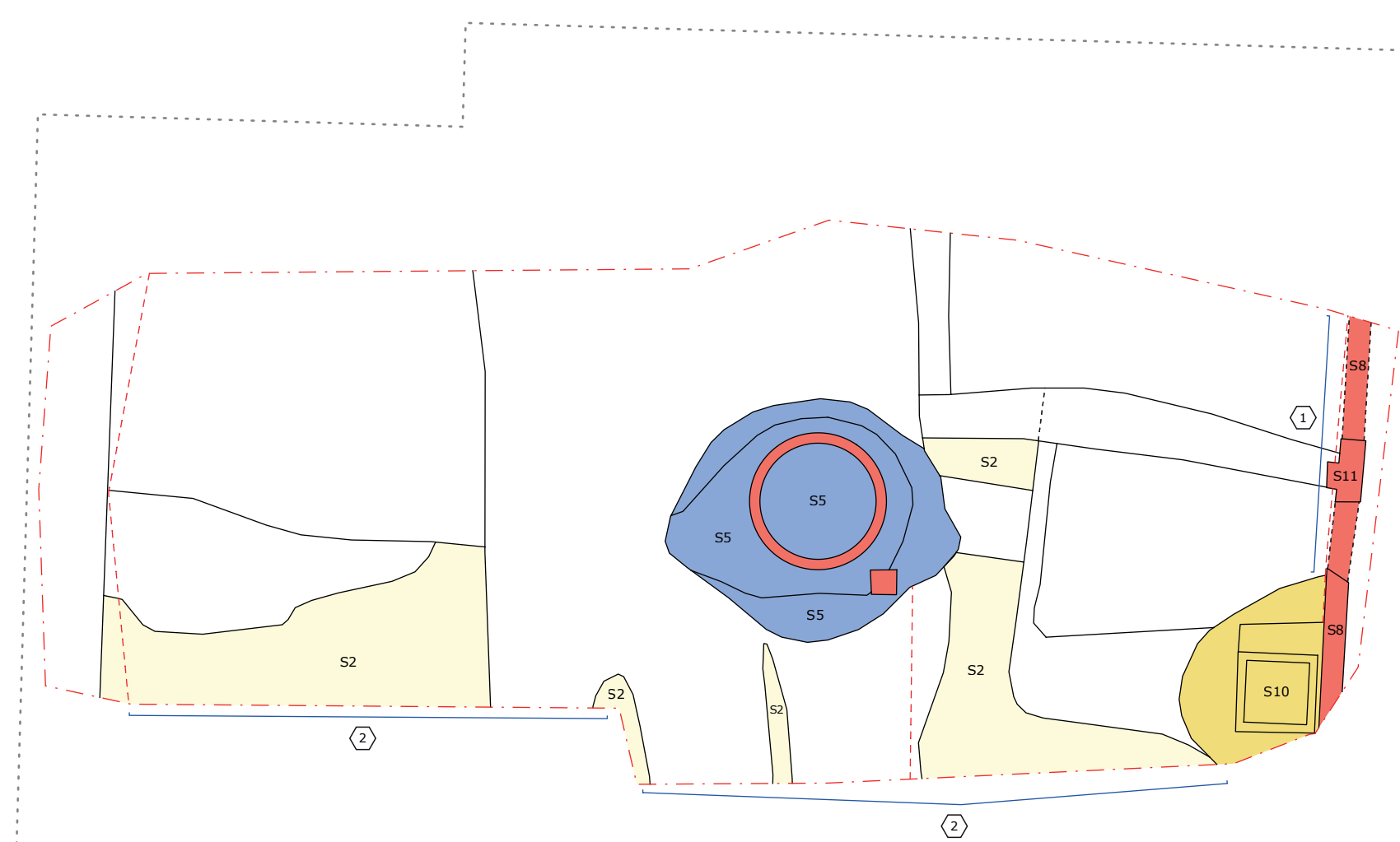
Schrickx, C.P., 2010b. 'Een schamel dorpen', in: J. Buchner, R. Lodde-Tolenaar en C. Schrickx, *De Hervormde Kerk van Zwaag. De kerk, het dorp, de geschiedenis*. Bouwhistorische Reeks Hoorn deel 14, 23-51.

Schrickx, C.P., 2019. *Valsmunterij op een boerenerf. Archeologisch onderzoek op de percelen Dorpsstraat 108 en 110 in Zwaag, gemeente Hoorn*. West-Friese Archeologische Rapporten 132, Hoorn.

Steege, B.C. ter., 2017. *Programma van Eisen landbodems Oosterblokker 85, Oosterblokker, gemeente Drechterland*. Archeologie West-Friesland, Hoorn.

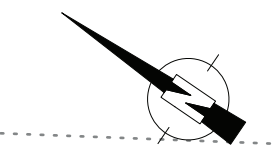
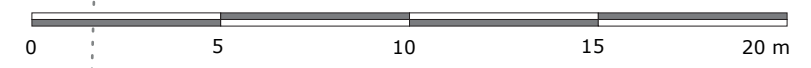
Verduin, J.T. & M.H. Bartels, 2015. *Archeologische Quicksan 15090*, Hoorn.

x: 137069.967
y: 520336.990

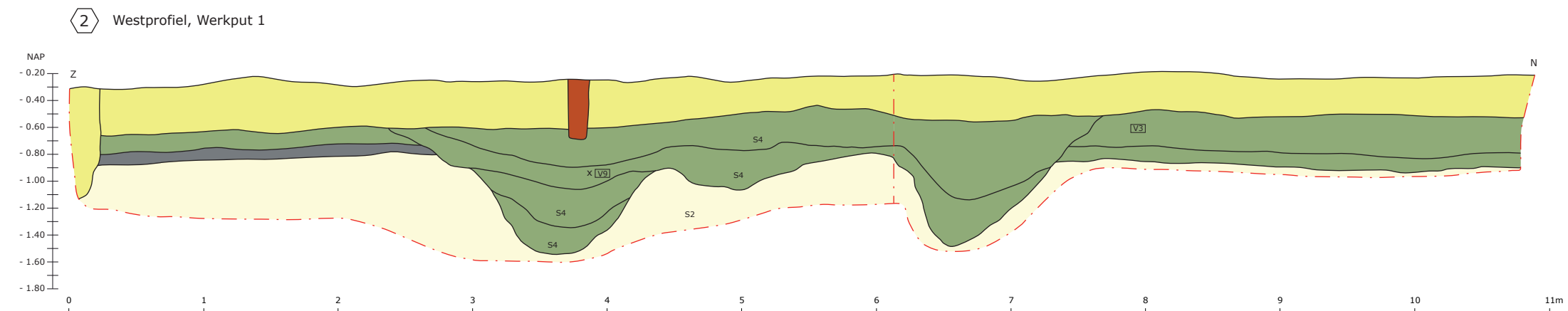
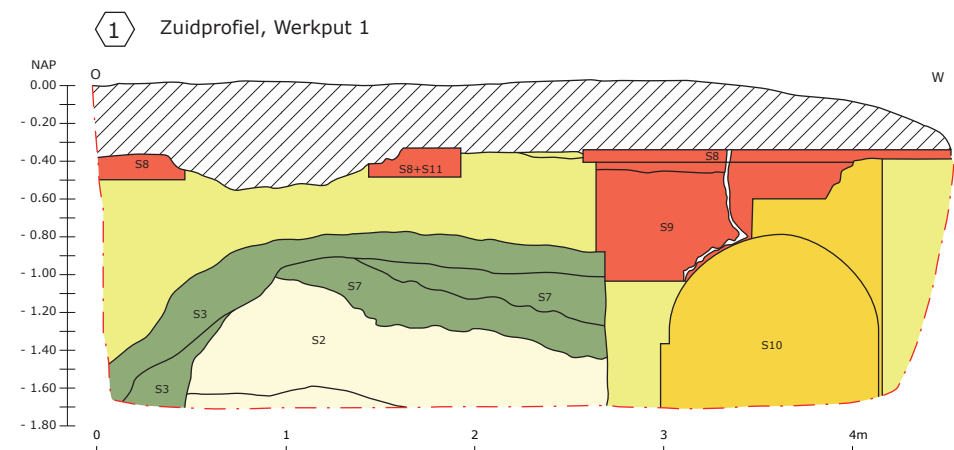
x: 137058.744
y: 520343.220

S8	spoornummer		locatie profiel		moderne weg		waterkelder (NT)
	contour werkput		profielnummer		natuurlijk sediment		muur
	verdieping werkput		meetpunt		waterput		
	reconstructie lijnen		afgebroken bebouwing				

Bijlage 2
Gemeente Drechterland, Oosterblokker, Oosterblokker 85
Projectnummer 462 | zaaknummer 4568947100
Schaal 1:60 (A3)
© Archeologie West-Friesland 2019

Fase 2: Nieuwe Tijd

S08	spoornummer		verstoord		fase 3: NT
V01	vondstnummer		natuurlijke bodem		muur/muurwerk
	contour profiel		fase 1: bronstijd		waterkelder
1	profielnummer		fase 2: middeleeuwen		houten paal

Bijlage 3

Profielen

Gemeente Drechterland, Oosterblokker, Oosterblokker 85
 Projectnummer 462 | zaaknummer 4568947100
 Schaal 1:40 (A3)
 © Archeologie West-Friesland 2019

Bijlage 4 - Determinatie keramiek & bouwkeramiek

Keramiek

Vnr	Sub	Snr	Context	Complex-datering	Keramiek soort	Vorm	Typenr	Code	N rand	N overig	N som	MAE	Type-datering	Afm.	Decoratie	Opm.	Productie-plaats
1		3	Sloot	1200-1300	Pingsdorf-aardewerk	indet		pi-indet-		3	3	2	1100-1250			kleine fragmenten	Pingsdorf
1		3	Sloot	1200-1300	proto-steengoed	kan		S5-kan-		1	1	1	1200-1300				
1		3	Sloot	1200-1300	Paffrath-aardewerk	kogelpot		bg-kog-		1	1	1	1100-1250				Paffrath
1		3	Sloot	1200-1300	Maaslands wit aardewerk	pot of kan		wm--		3	3	2	1100-1250				Maasland
1		3	Sloot	1200-1300	kogelpotaardewerk	kogelpot		kp-kog-		5	5	3	1200-1325		bezemstreek		
1		3	Sloot	1200-1300	kogelpotaardewerk	kogelpot		kp-kog-		2	2	1	1250-1325		bezemstreek	zeer fijn baksel	
1		3	Sloot	1200-1300	kogelpotaardewerk	kogelpot	6	kp-kog-6	2		2	2	1100-1300				
1		3	Sloot	1200-1300	kogelpotaardewerk	kogelpot		kp-kog-	2	19	21	3	1100-1325				
2		6	Greppel	1200-1300	proto-steengoed	kan		S5-kan-		2	2	2	1200-1300				
2		6	Greppel	1200-1300	kogelpotaardewerk	kogelpot		kp-kog-		3	3	1	1100-1325				
3				1250-1300	bijna-steengoed	kan	5	S4-kan-5	1		1	1	1275-1300			Asblos	
3				1250-1300	Paffrath-aardewerk	kogelpot		bg-kog-		1	1	1	1100-1250				Paffrath
4				1600-1800	roodbakkend aardewerk	bakpan	6	r-bak-6	1		1	1	1650-1725			steel-randfragment	Bergen op Zoom
4				1600-1800	roodbakkend aardewerk	grape		r-gra-	1		1	1	1675-1800			cylindrische grape	West-Brabant
4				1600-1800	roodbakkend aardewerk	grape		r-gra-	1	1	2	1	1550-1650			bolle grape	
4				1600-1800	majolica (Nederlands)	bord		m-bor-		2	2	1	1650-1700		blauwe en gele florale motieven		
4	1			1600-1800	faïence (Nederlands)	bord	1	f-bor-1	1		1	1	1750-1800	d = 32; h = 3,5 cm	blauwe florale motieven	decor geïnspireerd op Chinees porselein	Delft
4				1600-1800	faïence (Nederlands)	bord	2	f-bor-2		1	1	1	1700-1750		blauwe lauwerkrans		Delft
4				1600-1800	faïence (Nederlands)	bord		f-bor-	1		1	1	1700-1800		blauwe beschildering		Delft
4				1600-1800	Italiaans tinglazuuraardewerk (Compendiario)	bord	1	i-bor-1		1	1	1	1600-1650		polychrome aigretterand	glazuur bovenzijde grotendeels afgeschilverd	Italië
5		5	Waterput	1625-1700	majolica (Nederlands)	bord		m-bor-		1	1	1	1600-1700		gele beschildering	klein fragment	
5		5	Waterput	1625-1700	faïence (Nederlands)	bord		f-bor-		1	1	1	1625-1700		blauwe beschilderingen	klein fragment	

6	4	Sloot	1100-1250	Pingsdorf-aardewerk	pot			pi-pot-		1	1	1	1100-1250				Pingsdorf
6	4	Sloot	1100-1250	Paffrath-aardewerk	kogelpot			bg-kog-		1	1	1	1100-1250			klein fragment	Paffrath
7	3	Sloot	1200-1300	Maaslands wit aardewerk	pot of kan			wm--		1	1	1	1100-1250			klein fragment, spaarzame loodglazuur spetters	Maasland
8	10	Waterkelder	1600-1700	roodbakend aardewerk	grape			r-gra-		1	1	1	1675-1800			steelfragment, verweerde scherf; heeft mogelijk in het water gelegen	West-Brabant
8	10	Waterkelder	1600-1700	majolica (Nederlands)	bord			m-bor-		2	2	2	1600-1650			1 scherf glazuur bovenzijde grotendeels afgeschilverd	
9	4	Sloot	1100-1250	Maaslands wit aardewerk	pot of kan			wm--		1	1	1	1100-1250			rastermotief, polychrome beschildering	Maasland

Bouwkeramiek

Vnr	Sub	Snr	Context	Complex-datering	Keramiek soort	Vorm	N rand	N overig	N som	MAE	Typedatering	Afmetingen	Decoratie	Opmerkingen	Literatuur
4	1			1600-1800	faience (Nederlands)	tegel	1		1	1	1660-1700	d= 0,8 cm	blauw beschilderd figuur op een ladder die naar de hemel toe klimt	Voorstelling droom van Jakob op de ladder die tot in de hemel reikt	Pluis 1994, 273-274
8		10	Waterkelder	1600-1700	mortel	bepoistering		1	1	1	1600-1800	2,5x1,3 cm	blauwe verf		

Bijlage 4 - Determinatie bot

Vnr	Soort	Element	N totaal	N delen	Symmetrie	Deel	%	frm.grd	Fusion	Schatting	Leeftijd	Snij	Hak	Vraat	Pathologie	Opmerkingen
6	Bos taurus	metacarpus	1	1		prox	10	10	PV	postnataal		✓				Kam
1	Bos taurus	scapula	1	1	L	dist	10	28,5714285714286					✓			
1	Bos taurus	dentes	1	1				28,5714285714286								
1	large mammal	indet	2	2			10	28,5714285714286					✓			
1	large mammal	longbone	1	1			10	28,5714285714286					✓			
1	large mammal	costa	1	1			10	28,5714285714286					✓	✓	✓	ontsteking?
1	Bos taurus	costa	1	1			20	28,5714285714286					✓			
1	large mammal	costa	1	1			10	28,5714285714286								
1	Indet	indet	4	4			10	28,5714285714286								
1	Bos taurus	scaphocuboideum	1	1	L		100	28,5714285714286								ontsteking?
1	Ovis aries/ Capra hircus	metatarsus	1	1	L	prox	80	28,5714285714286	PV	voór geboorte		✓				villen
1	Ovis aries/ Capra hircus	metacarpus	1	1		dist	20	28,5714285714286	DV	1.5 -2 jr			✓			
1	Ovis aries/ Capra hircus	costa	2	2			20	28,5714285714286								
1	medium mammal	scapula	1	1			10	28,5714285714286								
1	medium mammal	vert. cervicales	2	2			20	28,5714285714286								
1	Ovis aries/ Capra hircus	mandibula	1	1	R	dist	70	28,5714285714286			> 18 m (S69), oud (H67)					

